

Zyra për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut

REPUBLIKA E SHQIPËRISË

ZGJEDHJET E QEVERISJES VENDORE

21 Qershor 2015

Misioni i OSBE/ODIHR-it për Vëzhgimin e Zgjedhjeve
Raporti Përfundimtar

Varshavë
8 Shtator 2015

PËRMBAJTJA

I.	PËRMBLEDHJE	1
II.	HYRJE DHE FALENDERIME	3
III.	SFONDI DHE KONTEKSTI POLITIK	4
IV.	SISTEMI ZGJEDHOR DHE KUADRI LIGJOR	5
V.	ADMINISTRIMI I ZGJEDHJEVE	6
VI.	REGJISTRIMI I ZGJEDHËSVE	9
VII.	REGJISTRIMI I KANDIDATËVE	11
VIII.	FUSHATA ZGJEDHORE	12
IX.	FINANCIMI I FUSHATËS	15
X.	MEDIA	16
	A. MJEDISI MEDIATIK.....	16
	B. KUADRI LIGJOR.....	17
	C. MBULIMI I FUSHATËS ZGJEDHORE.....	18
XI.	PJESËMARRJA E PAKICAVE KOMBËTARE	19
XII.	VËZHGESIT VENDOR DHE NDËRKOMBËTAR	20
XIII.	ANKESAT DHE APELIMET	21
XIV.	DITA E ZGJEDHJEVE	23
	A. HAPJA DHE VOTIMI	23
	B. NUMËRIMI DHE SHPALLJA E REZULTATEVE	25
XV.	ZHVILLIMET PAS DITËS SË ZGJEDHJEVE	26
	A. ANKESAT DHE APELIMET PAS DITËS SË ZGJEDHJEVE.....	26
	B. SHPALLJA E REZULTATEVE	27
XVI.	REKOMANDIMET	27
	A. REKOMANDIMET PRIORITARE.....	27
	B. REKOMANDIMET E TJERA	28
	SHTOJCË I: REZULTATET PËRFUNDIMTARE	31
	SHTOJCË II: LISTA E VËZHGESVE E MISIONIT NDËRKOMBËTAR TË VËZHGIMIT TË ZGJEDHJEVE	33
	RRETH OSBE/ODIHR-IT	37

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
ZGJEDHJET E QEVERISJES VENDORE
21 QERSHOR 2015

Raporti Përfundimtar i Misionit të OSBE/ODIHR-it për Vëzhgimin e Zgjedhjeve¹

I. PËRMBLEDHJE

Në përgjigje të ftesës së bërë nga qeveria e Republikës së Shqipërisë, më 15 maj Zyra për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut e OSBE-së (OSBE/ODIHR) dërgoi një Mision për Vëzhgimin e Zgjedhjeve (MVZ) për zgjedhjet e qeverisjes vendore të 21 qershorit 2015. MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it vlerësoi përputhshmërinë e procesit zgjedhor me angazhimet e OSBE-së, me detyrimet dhe standartet e tjera ndërkombëtare për zgjedhje demokratike, si dhe me legjislacionin vendas. Ditën e zgjedhjeve, MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it bashkoi përpjekjet me Kongresin e Autoriteteve Vendore dhe Rajonale të Këshillit të Europës.

Deklarata e Gjetjeve dhe Përfundimeve Paraprake e nxjerrë në 22 qershor 2015 arriti në përfundimin se: “Edhe pse kishte mundësi të qarta zgjedhjeje midis një spektri të gjerë kandidatësh dhe liritë themelore të shprehjes dhe tubimit përgjithësisht u respektuan, politizimi i vazhdueshëm i institucioneve shtetërore dëmtoi administrimin efektiv të procesit zgjedhor. Përgjithësisht, dita e zgjedhjeve u vlerësua pozitivisht, por u vëzhguan shume raste të votimit në grup dhe disa parregullësi të rëndësishme procedurale”.

Pavarësisht disa mangësive, kuadri ligjor mund të ofronte bazën për zgjedhje demokratike, megjithatë partitë kryesore keqpërdorën fuqinë e gjerë dhe përgjegjësit brenda administratës zgjedhore dhe nuk treguan vullnet politik për ta zbatuar atë efektivisht. Kjo së bashku me politizimin e institucioneve të përfshira vazhdoi ta dëmtonte procesin. Mangësitë dhe paqartësitë e legjislacionit në disa aspekte të rëndësishme të procesit zgjedhor duhet të ishin rregulluar paraprakisht. Mungesa e qartësisë ligjore solli zbatim të paqëndrueshëm të legjislacionit, i cili shpesh u perceptua në bazë të linjave partiake.

Zgjedhjet u zhvilluan në kuadrin e një rishikimi të njëjësive të qeverisjes vendore kyer në 2014. Ato ishin të parat që zgjodhën kyetarë bashkie dhe këshilla bashkiak në secilën prej 61 bashkive të sapo formuara. Zgjedhjet u panë si një provë e rëndësishme e ecurisë së reformës për qeverisjen vendore dhe arritjes së fundit të Shqipërisë si vend kandidatë i Bashkimit Evropian.

Komisioni Qendror i Zgjedhjeve (KQZ) funksionoi përgjithësisht në mënyrë të hapur, megjithatë natyra e politizuar e aktiviteteve të tij çoi në marrje vendimesh të paqëndrueshme të cilat dëmtuan besimin publik në pavarësinë e administrimit zgjedhor. Disa afate zgjedhore nuk u respektuan duke përfshirë emërimin e komisioneve të niveleve më të ulta dhe regjistrimin e kandidatëve. KQZ-ja duhet të kishte siguruar një drejtim dhe mbikëqyrje më të mirë të elementeve kyçe të procesit zgjedhor. U ndërmorrën një sërë programesh edukuese për zgjedhësit, përfshirë ato për gratë, minoritetet kombëtare dhe zgjedhësit që votojnë për herë të parë.

Në përgjithësi bashkëbiseduesit u shprehën të kënaqur me saktësinë e listave të zgjedhësve. Megjithatë një numër i lartë zgjedhësish të regjistruar nuk kishin një kod të saktë identifikues të adresës dhe hetimet zyrtare të kryera në tre bashki rreth rritjes së numrit të zgjedhësve në lista nuk përfunduan para ditës së zgjedhjeve. Kjo rriti shqetësimin në lidhje me integritetin e sistemit të regjistrimit të zgjedhësve.

---

¹ Versioni anglisht i këtij raporti është i vetmi dokument zyrtar. Versioni në shqip është dokument jozyrtar.

Gjithsej për zgjedhjet u regjistruan 63 parti politike, 158 kandidatë për kryetar bashkie dhe rreth 36,341 kandidatë për këshillat vendor. Shumica e partive u bashkuan me një nga dy koalicionet e kryesura nga Partia Socialiste (PS) ose Partia Demokratike (PD), 11 parti garuan vetëm dhe 14 kandidatë të pavarur kandiduan për kryetar bashkie. Ndërsa kjo u ofroi zgjedhësve një sërë alternativash politike, interpretimi kufizues dhe zbatimi i paqëndrueshëm i rregullave për regjistrimin e kandidatëve, përfshirë si regjistrimin si mundësinë për tu tërhequr, pengoi të drejtën për të qënë të barabartë, që është në kundërshtim me angazhimet e OSBE-së dhe standartet e tjera ndërkombëtare.

Të gjitha partitë përmbushën kërkesën e re për listat e kandidatëve për këshillat bashkiak për të përfshirë 50 për qind të secilës gjini, duke ndërruar gjininë në çdo emër të dytë. Megjithatë vetëm 10 për qind e kandidatëve për kryetar bashkie ishin gra. Vëmendje e madhe ju kushtua zgjedhësve gra, veçanërisht në platformat e fushatave, tubimet dhe edukimin e zgjedhësve. Megjithatë, hapsira televizive për kandidatët gra në lajme ishte dukshëm më e ulët sesa hapsira e siguruar për kandidatët burra. KQZ-ja përbëhet nga tre gra, duke përfshirë edhe kryetaren, por gratë ishin të nënprfaqësuar në komisionet e niveleve më të ulta.

Klima e fushatës ishte paqësore, me përjashtim të disa incidenteve të izoluara. Liritë themelore të shprehjes dhe tubimit u respektuan. Fushata, e cila u dominua nga PS-ja, Lëvizja Socialiste për Integrim dhe PD-ja, ishte aktive dhe e dukshme në zonat urbane dhe më modeste në zonat rurale. Toni i fushatës është përmirësuar; megjithatë partitë e mëdha vazhduan akuzat personale dhe përpjektjet për të diskredituar konkurrentët e tjerë.

Pati akuza të shumta për presion mbi zgjedhësit, të cilat së bashku me rastet e vërejtura ditën e zgjedhjeve rritën shqetësimin rreth mundësisë së zgjedhësve për të hedhur votën e tyre lirisht, çka bie në kundërshtim me angazhimet e OSBE-së. Akuzat për blerjen e votës vazhduan duke përfshirë të gjitha partitë kryesore. Personalitete të larta nga partitë e mëdha qeverisëse përdorën evenimente dhe burime shtetërore për qëllime fushate, duke përfshirë edhe shpërndarjen e çertifikatave për legalizimin e pronës. Kjo mjegulloi ndarjen midis shtetit dhe partisë dhe është në kundërtshim me angazhimet e OSBE-së.

Partitë politike mund të financojnë fushatat e tyre duke përdorur fonde publike, donacione private dhe hua. Kandidatët e pavarur nuk kishin të drejtë të përfitonin fonde publike. Shumë bashkëbisedues shprehën shqetësim përse i përketë mungesës së transparencës dhe efektivitetit të rregullave për financimin e fushatave.

Pavarësisht numrit të madh të mjeteve të informacionit, lidhjet e medias me partitë politike kryesore, si rezultat i interesave për biznes të pronarëve të medias, shkaktuan ndërhyrje të drejtpërdrejtë në autonominë editoriale, vetë-çensurim dhe pluralizëm të limituar të pikëpamjeve. Filmimet e fushatave në lajme u prodhuan kryesisht nga vetë partitë politike, duke mjegulluar ndarjen strikte midis përmbajtjes editoriale dhe reklamave politike. Rezultatet e monitorimit të medias nga MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it treguan se të gjitha stacionet televizive të monitoruara, duke përfshirë edhe transmetuesin shtetëror, favorizuan një nga partitë e mëdha në mbulimin e fushatës së tyre. Edhe pse kërkohet nga ligji KQZ-ja nuk vendosi gjoha kundrejt stacioneve televizive për shkelje të dispozitave për mbulim të barabartë për garuesit. Transmetuesi publik përmbushi detyrimet për pajisjen me minutazh të barabartë pa pagesë për garuesit.

Një numër mospërputhesh dhe mungesa e qartësisë në kuadrin ligjor penguan zgjidhjen efektive të proceseve për mosmarrëveshjet zgjedhore. Mënyra si komisionet zgjedhore dhe Kolegji Zgjedhor i Gjykatës së Apelit të Tiranës trajtuan ankesat shpesh i lanë palët e interesuara pa një zgjidhje efektive, që është në kundërshtim me angazhimet e OSBE-së dhe standartet e tjera ndërkombëtare. Edhe pse

partitë politike ngritën një numër akuzash për shkelje gjatë fushatës, pak ankesa u dorëzuan për këtë. Bashkëbisedues të ndryshëm shprehën mungesën e besimit në administrimin zgjedhor dhe tek gjykatat për trajtimin e paanshëm të ankesave.

Të drejtat e qytetarëve që u përkasin pakicave kombëtare përgjithësisht u respektuan. Megjithëse fletët e votimit u prodhuan vetëm në gjuhën shqipe, KQZ-ja shpërndahu materiale edukuese për zgjedhësit në gjuhët minoritare, ndonëse në një fazë të vonshme dhe në mënyrë jo të vazhdueshme. Edhe pse komunitetet Rome dhe Egjyptiane mbeten të ndjeshme ndaj blerjes së votës, ndërgjegjësimi i këtyre komuniteteve ndaj vlerës së votës është në rritje ashtu si edhe angazhimi i tyre me çështjet e fushatës.

Përgjithësisht dita e zgjedhjeve vijoi në mënyrë paqësore në të gjithë vendin, edhe pse në Vorë pati tensione. Megjithëse procedurat e hapjes u vlerësuan negativisht në 25 për qind të vëzhgimeve kryesisht për shkak të hapjes me vonesë të qendrave të votimit, votimi u vlerësua pozitivisht në 93 për qind të vëzhgimeve. Megjithatë u vërejtën shumë raste të votimit në grup, të votimit me përfaqësim si dhe nënshkrime në dukje identike në listat e zgjedhësve. U vërejtën shqetësime rreth kërcënimeve të mundshme ndaj zgjedhësve nga grupe aktivistësh partiak, që endeshin brenda dhe jashtë qendrave të votimit.

Numërimi u vlerësua përgjithësisht pozitivisht, ndonëse nuk ishte plotësisht transparent. Shpesh procesi u zgjatë dhe shumica e numërimeve përfunduan pas afatit ligjor. Dizajni i fletëve të votimit krijon mundësinë për të lidhur fletët me shënime me votues specifik, çka nuk garanton sekretin e votës dhe është në kundërshtim me angazhimet e OSBE-së dhe detyrimet ndërkombëtare. Një numër partish të vogla shprehën shqetësimin e tyre për mungesën e aksesit për të vëzhguar numërimin e votave dhe si pasojë mungesën e besimit në integritetin e rezultateve përfundimtare.

Ndonëse vëzhguesit partiak u vëren gjerësisht në çdo fazë zgjedhore, vëzhguesit qytetar ishin të pranishëm në një numër më të vogël. Prezenca e vëzhguesve partiak ndihmoi për transparencën e procesit, ndonëse në disa raste është vërejtur që kanë ndërhyrë ose kanë drejtuar punën e komisioneve të qendrave të votimit.

Ky raport ofron një numër rekomandimesh në mbështetje të përpjekjeve për të pasur zgjedhje në përputhje me angazhimet e OSBE-së dhe detyrimet dhe standartet e tjera ndërkombëtare për zgjedhje demokratike. OSBE/ODIHR-i është i gatshëm të ndihmojë autoritetet dhe shoqërinë civile për të përmirësuar procesin zgjedhor dhe për të adresuar rekomandimet e përmbajtura në këtë raport dhe në raportet e mëparshme.

II. HYRJE DHE FALENDERIME

Në përgjigje të ftesës të qeverisë së Republikës së Shqipërisë dhe bazuar në rekomandimet e Misionit për Vlerësimin e Nevojave, zhvilluar prej datës 15 deri më 17 prill 2015, Zyra për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut e OSBE-së (OSBE/ODIHR) ngriti më 15 Maj një Mision për Vëzhgimin e Zgjedhjeve për të vëzhguar zgjedhjet për qeverisjen vendore të 21 qershorit. MVZ-ja u kryesua nga Ambasadorja Audrey Glover dhe përbëhej nga një ekip bazë prej 16 ekspertësh të vendosur në Tiranë, 20 vëzhgues afatgjatë të vendosur në të gjithë vendin, dhe 134 vëzhgues afatshkurtër të vendosur për të ndjekur procedurat ditën e zgjedhjeve.

Ditën e Zgjedhjeve MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it bashkoi përpjekjet me një delegacion vëzhgues prej 24 anëtarësh të Kongresit të Autoriteteve Vendore dhe Rajonale të Këshillit të Europës (Kongresi) për të krijuar një Mision Ndërkombëtar për Vëzhgimin e Zgjedhjeve (MNVZ). Delegacioni i Kongresit u kryesua nga Stewart Dickson dhe përbëhej nga anëtarë të Komitetit të Rajoneve të Bashkimit

Evropian. Gjithsej ishin të pranishëm 200 vëzhgues afatshkurtër prej 32 shteteve pjesëmarrëse të OSBE-së. Proçesi i votimit u vëzhgua në rreth 652 prej 5,301 Qendrave të Votimit (QV). Numërimi i fletëve të votimit dhe nxjerrja e rezultateve u vëzhguan në 32 prej 90 qendrave të numërimit të votave.

MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it vlerësoi pajtueshmërinë e proçesit zgjedhor me angazhimet e marra ndaj OSBE-së, detyrimet e tjera ndërkombëtare dhe standartet për zgjedhje demokratike duke zbatuar legjislacionin kombëtar. Ky raport përfundimtar pason Deklaratën e Gjetjeve dhe Përfundimeve Paraprake, e cila u dha gjatë konferencës për shtyp të datës 22 qershor në Tiranë.²

MVZ-ja e OSBE/ ODIHR-it dëshiron të falenderojë autoritetet shqiptare për ftesën për të vëzhguar zgjedhjet, Komisionin Qendror të Zgjedhjeve për bashkëpunimin dhe për sigurimin e dokumenteve të akreditimit si dhe Ministrinë e Punëve të Jashtme dhe autoritetet e tjera për ndihmën e tyre. Gjithashtu shpreh dhe vlerësimin për përfaqësuesit e partive politike, medias, shoqërisë civile dhe bashkëbisesuesit e tjerë, të cilët kanë shprehur pikëpamjet e tyre. MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it dëshiron të shprehë mirënjohjen e saj prezencës së OSBE-së në Shqipëri, Zyrës së OSBE-së të Komisionerit të Lartë për Minoritetet Kombëtare si dhe organizatave të tjera ndërkombëtare dhe përfaqësive diplomatike të vendeve anëtare të OSBE-së për ndihmën dhe bashkëpunimin e tyre.

III. SFONDI DHE KONTEKSTI POLITIK

Shqipëria është një republikë parlamentare, ku pushteti legjislativ ushtrohet nga parlamenti i përbërë nga 140 përfaqësues dhe ku pushteti ekzekutiv ushtrohet nga qeveria, që drejtohet nga kryeministri. Qeveria kombëtare drejtohet nga Partia Socialiste (PS), që mban 65 vende në parlament, në koalicion me partinë Lëvizja Socialiste për Integrim (LSI) me 16 vende në parlament dhe mbështetet nga parti të tjera. Opozita parlamentare ka 57 vende në parlament dhe drejtohet nga Partia Demokratike (PD).³ Gratë janë të nënpërfaqësuar në jetën publike dhe politike, veçanërisht në pozicionet vendimmarrëse, duke mbajtur 29 prej 140 vendeve në parlamentin aktual, 7 prej 21 posteve ministrore dhe 7 prej 373 posteve si kyetar bashkie në ikje.

Zgjedhjet për qeverisjen vendore mbahen çdo katër vjet. Zgjedhjet e mëparshme vendore të 2011 nxorrën 218 kyetar bashkie prej koalicionit të drejtuar nga PD-ja dhe LSI-ja dhe 145 prej koalicionit të drejtuar nga PS-ja. Prej 6,152 këshilltarëve të zgjedhur 1,191 ishin propozuar nga PD-ja, 1,446 nga PS-ja dhe 1,251 nga partitë e tjera parlamentare. 2,264 vendet e mbetura u shpërndanë midis partive joparlamentare dhe 18 kandidatëve të pavarur.

Zgjedhjet për qeverisjen vendore të 21 qershorit u zhvilluan në kuadrin e një rishikimi të njëjësive të qeverisjes vendore (NJQV) kyer në 2014. Ato ishin të parat që zgjodhën kyetar bashkie dhe këshilla bashkiak në 61 bashkitë e sapo formuara, që zvendësuan 373 bashkitë dhe komunat e mëparshme. Reforma e qeverisjes vendore është ende në vazhdim dhe kompetencat e sakta të bashkive të reja do të përcaktohen në periudhën paszgjedhore. Këto zgjedhje ishin gjithashtu të parat që u mbajtën që prej marrjes së statusit të vendit kandidatë të Bashkimit Evropian nga Shqipëria në qershor të 2014-ës. Këshilli Evropian theksoi se prioritetet kyçe duhet ende të përmbushen, veçanërisht në “reformën administartive dhe gjyqësore, luftën kundër korrupsionit dhe krimin të organizuar, dhe të drejtave themelore”.⁴

---

² Shiko të gjitha [raportet e mëparshme të OSBE/ODIHR-it për Shqipërinë](#).

³ Partia për Drejtësi, Integrim dhe Unitet, e cila ka qenë partia e dytë më e madhe opozitare në parlament, u bashkua me koalicionin e drejtuar nga PS-ja për këto zgjedhje.

⁴ Shiko [Raportin për Progresin e Shqipërisë në Luftën kundër Korrupsionit dhe Krimin të Organizuar dhe në Reformën Gjyqësore](#) të 2014-ës të Këshillit Evropian.

Reforma e NJQV-ve ishte politikisht përçarëse. Edhe pse të gjitha partitë ranë dakord për nevojën për të ulur numrin e NJQV-ve, opozita dhe disa parti joparlamentare u ankuan se procesi i reformës nuk ishte gjithpërfshirës dhe se ndarja e re u bë sipas linjave partiake, dhe jo gjithmonë duke pasur parasysh veçoritë e zonave të populluara nga minoritetet. Si rrjedhojë parlamenti i miratoi NJQV-të e ndryshuara pa mbështetjen e PD-së, Partisë Republikane (PR) dhe Partisë Bashkimi për të Drejtat e Njeriut (PBDNJ). PD-ja e kundërshtoi reformën në Gjykatën Kushtetuese, e cila e rrëzoi ankimimin në dhjetor të 2014-ës.⁵ Në janar 2015, Kolegji Zgjedhor i Gjykatës së Apelit të Tiranës (Kolegji Zgjedhor) hodhi poshtë vendimin e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve (KQZ) për të mbledhur kërkesa nga grupet qytetare, të mbështetur nga opozita, për të mbajtur 130 referendume vendore për të kundërshtuar NJQV-të e ndryshuara.

Në pragë të zgjedhjeve, klima politike mbeti e polarizuar midis opozitës PD-së dhe koalicionit qeverisës të PS-së dhe LSI-së. Kjo edhe pas ndërmjetësimit të Parlamentit Evropian, i cili në dhjetor 2014 ndihmoi në përfundimin e një bojkoti parlamentar 5 muor nga PD-ja. Sipas marrëveshjes politike, që i dha fund bojkotit, shumica qeverisëse dhe opozita ranë dakord të bashkëpunojnë për dialog politik dhe të punojnë së bashku në mënyrë konsensuale, duke përfshirë çështjen e personave me precedent penal, të cilët mbajnë, kërkojnë të zgjidhen ose emërohen në detyra publike.⁶

Në zgjedhje garuan 2 koalicione, 11 parti garuan vetëm, si edhe një numër kandidatësh të pavarur. “Aleanca për Shqipërinë Europiane” (ASHE) u krijua nga 2 partitë më të mëdha qeverisëse, PS-ja dhe LSI-ja, si edhe nga 35 parti të tjera. Kjo përfshiu Partinë për Drejtësi, Integrim dhe Unitet (PDIU), e cila ka qenë partia e dytë opozitare më e madhe në parlament. Edhe një numër partish më të vogla, të cilat ishin pjesë e koalicionit të kryesuar nga PD-ja në zgjedhjet vendore të 2011-ës dhe ato parlamentare të 2013-ës, vendosën gjithashtu ti bashkoheshin koalicionit ASHE. “Aleanca Popullore për Punë dhe Dinjitet” (APPD) u krijua nga PD-ja së bashku me PR-në dhe 13 parti të tjera. Tek partitë që garonin vetëm bënë pjesë PBDNJ-ja, e cila ka një Zëvendës Ministër në qeveri, dhe Partia Social Demokrate (PSD), të cilat kanë qenë shpesh pjesë e koalicioneve të kryesuara nga PS-ja, duke përfshirë edhe zgjedhjet e fundit parlamentare.

IV. SISTEMI ZGJEDHOR DHE KUADRI LIGJOR

Kryetarët e bashkive dhe këshillat vendor zgjidhen në mënyrë të drejtpërdrejtë për një mandat katër vjeçar. Ligji për Qeverisjen Vendore i ndryshuar në prill 2015, parashikon se numri i këshilltarëve të zgjedhur për çdo bashki vendoset në bazë të numrit të popullsisë, çka varion nga 15 deri në 16 anëtarë. Një total prej 1,595 këshilltarësh u zgjodhën nga listat e mbyllura të sistemit proporcional dhe 61 kryetar bashkish u zgjodhën me konkurim një raundsh. Elektorati për zgjedhjet vendore janë territoret e Bashkive. Mandatet e këshillave vendor janë ndarë për partitë dhe koalicionet duke ndjekur sistemin *d'Hondt*. Ndarja e vendeve për partitë brenda koalicioneve është zhvilluar duke ndjekur metodën *Sainte-Laguë*. Për tu kualifikuar për vende në këshillat vendor, partitë duhet të kalojnë kufirin prej tre për qind të votave të hedhura në bashkitë respektive, ndërsa koalicionet duhet të kalojnë kufirin prej pesë për qind.⁷

⁵ Gjykata Kushtetuese konstatoi se nuk pati shkelje proceduriale gjatë miratimit të ligjit dhe hodhi poshtë si të pabaza argumentat për bashkimin jokushtetues të komunave apo përfaqësimin potencialisht jo të barabartë të zgjedhësve. Shiko Vendimin Nr.19 datë 15 prill 2015 tek http://www.gjk.gov.al/web/Vendime_perfundimtare_100_1.php.

⁶ [Marrëveshja politike midis mazhorancës qeverisëse dhe opozitës](#) u nënshkrua më 24 dhjetor 2014.

⁷ Një kandidat i pavarur siguron një vend në këshill, në qoftë se numri i votave për këtë kandidat është më i lartë se koeficienti minimal i vendosur për ndarjen e vendeve për partitë dhe koalicionet.

Zgjedhjet vendore rregullohen pikësisht nga Kushtetuta, Kodi Zgjedhor dhe rregulloret e KQZ-së. Legjislacioni dytësor përfshin Ligjin për Qeverisjen Vendore, Ligjin për Partitë Politike, Ligjin për Tubimet, dhe parashikime nga Kodi i Procedurave Administrative dhe Kodi Penal. Kodi Penal është ndryshuar në mënyrë të konsiderueshme në 2012, pas një procesi përfshirës të mbështetur nga partitë kryesore politike. Ndryshimet adresuan një numër rekomandimesh të dhëna nga OSBE/ODIHR-i dhe Këshilli i Komisionit të Europës për Demokraci përmes Ligjit (Komisioni i Venecias).⁸ Ndryshimet pasuese në prill 2015 reflektuan ndarjen e re administrative territoriale dhe adresuan rekomandimet e bëra prej një kohe të gjatë nga OSBE/ODIHR-i, për të promovuar kandidatet gra duke rritur kuotat gjinore në listat e kandidatëve për këshillat vendor deri në 50 për qind dhe duke ndryshuar gjininë në çdo emër të dytë.⁹ Për më tepër, në rast të hapjes së një vendi vakant në këshill, zëvendësimi duhet të bëhet nga kandidati pasues i së njëjtës gjini i renditur më lartë në listë. PD-ja dhe PR-ja nuk mbështetën ndryshimet lidhur me ndarjen administrative territoriale, por mbështetën dispozitat në lidhje me kuotat gjinore.

Disa nga rekomandimet e mëparshme të OSBE/ODIHR-it dhe Komisionit të Venecias mbeten të paadresuara, duke përfshirë rekomandime lidhur me rritjen e paañsisë së komisioneve zgjedhore, transparencës së financimit të fushatave dhe me rezolutën mbi zgjidhjen efektive të mosmarrëveshjeve zgjedhore. Këto çështje përsëri u provuan se ishin problematike gjatë këtyre zgjedhjeve. Boshllëqet dhe mospërputhjet proceduriale të Kodit Zgjedhor, të cilat mund të ishin rregulluar më parë, përfshijnë: përkufizimin e një subjekti elektoral, paqartësitë në mbledhjen e nënshkrimeve dhe në kërkesat verifikuese për regjistrimin e kandidatit, mungesën e rregulloreve për tërheqjen e kandidatëve, mospërputhjet e afateve për gjykimin e ankesave dhe rregulloret e pamjaftueshme për fushatën.

Pavarësisht këtyre mangësive, kuadri ligjor mund të ofronte bazën për zgjedhje demokratike, megjithatë mungesa e vullnetit politik nga partitë kryesore politike për ta zbatuar atë efektivisht dhe politizimi i institucioneve të përfshira në procesin zgjedhor vijoi të pengonte procesin zgjedhor. Mungesa e qartësisë ligjore solli zbatim të paqëndrueshëm të legjislacionit, i cili shpesh u perceptua përgjatë linjave partiake.

Kodi Zgjedhor duhet të ishte ndryshuar në mënyrë që të eliminonte mangësitë dhe paqartësitë e identifikuar në raportet e mëparshme të OSBE/ODIHR-it. KQZ-ja duhet të adresojë në mënyrë të menjëhershme çdo paqartësi dhe hapësirë ligjore, që paraqitet duke përdorur rregulloret dhe udhëzimet.

V. ADMINISTRIMI I ZGJEDHJEVE

Zgjedhjet vendore u administruan nga administrimi zgjedhor në tre nivele, të përbërë nga KQZ-ja, 90 Komisione Zonale të Administrimit të Zgjedhjeve (KZAZ) dhe 5,301 Komisione të Qendrave të Votimit (KQV). Numërimi i votave u zhvillua nga Grupet e Numërimit (GN) në 90 Vende të Numërimit të Votave (VNV), në 90 Zona të Administrimit Zgjedhor (ZAZ). Komisionet Zgjedhore të të gjitha niveleve si dhe GN-të janë ngritur për të arritur balancën midis partive kryesore politike.

---

⁸ Ndryshimet përfshijnë procesin zgjedhës për kryetarin e KQZ-së dhe anëtarëve të tjerë të administratës zgjedhore, një proces të rishikuar për plotësimin e listave të zgjedhësve, një proces më të thjeshtësuar për regjistrimin e kandidatëve dhe akses më të barabartë në media dhe në fondet publike të fushatës. Shiko [Opinionin e Përbashkët të OSBE/ODIHR-it dhe Komisionit të Venecias të vitit 2011](#).

⁹ Kodi Zgjedhor shprehet se listat të cilat nuk do të plotësojnë këtë kusht nuk do të regjistrohen. Këto ndryshime janë në përputhje me Ligjin mbi Barazinë Gjinore në Shoqëri të vitit 2008, i cili parashikon një minimum prej 30 për qind të përfaqësimit të grave në të gjitha institucionet e sektoreve publike, në nivelet vendore dhe kombëtare.

KQZ-ja është një organ i përhershëm përgjegjës për mbarëvajtjen e përgjithshme të zgjedhjeve. KQZ-ja ka shtatë anëtarë, të gjithë të emëruar nga parlamenti. Tre anëtarë janë të propozuar nga mazhoranca parlamentare dhe tre nga opozita parlamentare, ndërkohë që kryetarja e KQZ-së caktohet nëpërmjet një procesi aplikimi të hapur. KQZ-ja përbëhet nga tre gra, një nga të cilat është kryetarja e institucionit.

Në përgjithësi, KQZ-ja funksionoi në mënyrë të hapur, me seanca publike të ndjekura rregullisht nga vëzhguesit, media dhe përfaqësuesit e partive politike. Hap pozitiv ishte miratimi nga KQZ-ja i Rregullave të Procedurës së Brendshme përpara këtyre zgjedhjeve. Ndonjëherë, vendimet e KQZ-së nuk u publikuan në faqen e saj të internetit brenda afatit ligjor.¹⁰ Edhe pse mbledhjet e KQZ-së ishin publike dhe të shfaqura në kohë reale në rrjet, postimi dhe arkivimi i të dhënave të mbledhjeve të këtij komisioni do të përmirësonte më tej transparencën e aktiviteteve të KQZ-së.

Natyra e politizuar e diskutimeve të KQZ-së u vu re në shumicën e mbledhjeve të saj. MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it vëzhgoi se, ndërkohë që vendimet mbi çështjet e pastra teknike miratoheshin me unanimitet,¹¹ vendimet mbi çështje më thelbësore miratoheshin me votim të ndarë katër me tre, duke përfshirë këtu rreth 50 vendime mbi formimin e grupeve të numërimit, regjistrimin e kandidatëve dhe dorëheqjet dhe disa ankime mbi rezultatet e zgjedhjeve. Në veçanti, qasja kontradiktore e KQZ-së mbi regjistrimin e kandidatëve dhe dorëheqjet rezultoi në vendime kontradiktore, të cilat reflektojnë ndarjet partiake (shih *Regjistrimin e Kandidatëve*). Në një rast tjetër, vendimi i KQZ-së për miratimin e listës së partive, të cilat kanë të drejtë për të caktuar përfaqësues në grupet e numërimit, çoi në përjashtimin e një partie të kualifikuar për të pasur përfaqësues në grupet e numërimit.¹² E gjitha kjo dëmtoi besimin e publikut në pavarësinë dhe efikasitetin e komisioneve zgjedhore.¹³

Sekretaria e KQZ-së shpesh ishte pak e informuar rreth përgatitjeve zgjedhore në komisionet e niveleve më të ulëta, veçanërisht përsa i përket formimit të KQV-ve, të GN-ve dhe regjistrimit të kandidatëve. Informacioni i detajuar ofrohej në mënyrë të rregullt nga përfaqësuesit e partive politike në KQZ. Shumë komisione zgjedhore të niveleve më të ulëta kanë informuar MVZ-në e OSBE/ODIHR-it se komunikimi efektiv me KQZ-në ka munguar, duke u bërë shkak për vonesa. Në përgjithësi, KQZ-ja duhet të ofrojë udhëzime më të zgjeruara dhe mbikëqyrje mbi elementet kryesore të procesit zgjedhor, duke përfshirë këtu dhe mbushjen e mangësive në legjislacion nëpërmjet rregulloreve dhe udhëzimeve.

KZAZ-të, e formuara në 13 prill, përbëhen nga shtatë anëtarë të emëruar nga mazhoranca dhe opozita parlamentare. Në gjysmat e KZAZ-ve partitë e mazhorancës parlamentare kishin katër anëtarë duke përfshirë këtu dhe kryetarin, kurse në gjysmat e tjera opozita parlamentare kishte katër anëtarë duke përfshirë këtu dhe kryetarin. Gratë përbënin një të tretën e anëtarëve të KZAZ-ve.¹⁴

KZAZ-të kanë punuar me shkallë të ndryshme profesionalizmi dhe efikasiteti. Edhe pse përgatitjet

¹⁰ Neni 24.3 i Kodit Zgjedhor kërkon që vendimet e KQZ-së të zbardhen brenda 24 orëve dhe të publikohen menjëherë në faqen zyrtare të KQZ-së. Qysh nga shpallja e zgjedhjeve, KQZ-ja ka kaluar gati 700 vendimeve.

¹¹ KQZ-ja miratoi në mënyrë unanime rreth 200 vendime kryesisht teknike, duke përfshirë zëvendësimet e anëtarëve të KZAZ-ve, regjistrimin e vëzhguesve, aprovimin e fletëve të votimit.

¹² Në një përpjekje për të mirëmbajtur ekuilibrin politik në grupet e numërimit, KQZ-ja dështoi në zbatimin e ligjit. Neni 96 i Kodit Zgjedhor kërkon që anëtari i tretë dhe i katërt të grupeve të numërimit të zgjidhen me short, gjë e cila nuk u krye. Shorti duhej të përfshinte partitë e regjistruara parlamentare të mazhorancës dhe opozitës të cilat fituan të paktën dy vende në parlament në zgjedhjet e fundit parlamentare. Si rezultat LSI-ja dhe PR-ja u përfaqësuan në grupet e numërimit, duke lënë jashtë PDIU-në, e cila duhej gjithashtu të kishte qenë e përfaqësuar.

¹³ Sipas Paragrafit 20 të Komentit të Përgjithshëm të UNHRC-së Nr.25 të vitit 1996 "Duhet ngritur një autoritet zgjedhor i pavarur për të mbikëqyrur procesin zgjedhor dhe për të siguruar se zhvillohet në mënyrë të drejtë, të paanëshëm dhe në përputhje me ligjet e krijuara në përputhje me Marrëveshjen".

¹⁴ Në përputhje me ligjin, të paktën 30 për qind e anëtarëve të propozuar nga PS-ja dhe PD-ja për KZAZ-të ishin gra.

kanë qenë në përgjithësi të përshtatshme, shumica e KZAZ-ve kanë shprehur pakënaqësi në lidhje me pengesa të ndryshme funksionale në punën e tyre.¹⁵ Për më tepër, 234 nga 630 anëtarë KZAZ-je (37 për qind) u zëvendësuan kryesisht me kërkesë të partive që i emëruan. Këto zëvendësime vijuan deri ditën e zgjedhjeve duke dëmtuar punën e tyre si dhe pavarësinë e supozuar të administrimit të zgjedhjeve.¹⁶ Më tej, ndonëse KQZ-ja zhvilloi trajnime për anëtarët e KZAZ-ve, trajnime të cilët u vlerësuan nga MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it me cilësi të ndryshme, vlera e këtyre trajnimeve u zvogëlua pasi anëtarët e trajnuar u zëvendësuan.¹⁷ Megjithëse balanca politike e detyruar me ligj u zbatua në të gjitha KZAZ-të, polarizimi politik çoi në mungesën e kolegjalitetit dhe në disa raste edhe në bllokime veprimi.¹⁸

Vëmendje duhet t'i jepet rritjes së pavarësisë, paanësisë dhe kapacitetit profesional të komisioneve zgjedhore. Ligji mund të ndryshohet në mënyrë që të lejojë caktimin e komisionerëve jo partiak në të gjitha nivelet dhe në këtë mënyrë të depolitizohet administrimi zgjedhor. KQZ-ja duhet të implementojë në mënyrë të paanshme shkronjat dhe shpirtin e ligjit. Kapaciteti i sekretarisë së KQZ-së duhet të fuqizohet për të siguruar shkëmbimin e informacioneve thelbësore midis administratës zgjedhore.

KZAZ-ja emëroi KQV-të dhe GN-të, të cilat administruan respektivisht procesin e votimit dhe të numërimit. KQV-të përbëhen nga shtatë anëtarë të emëruar nga partitë parlamentare sipas të njëjtës formulë të emërimit të KZAZ-ve, kurse GN-të përbëhen nga katër anëtarë me përfaqësim politik të balancuar. KQV-të duhej të formoheshin deri në 1 qershor dhe GN-të deri në 11 qershor, por këto afate nuk u respektuan nga shumë KZAZ. Nuk ka asnjë dispozitë e cila të sigurojë përfaqësimin e grave në KQV-të ose në GN-të. MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it vërejti se vetëm 17 për qind e anëtarëve të KQV-ve ishin gra.

Në 19 qershor, KQZ-ja shprehu shqetësimin se KQV-të dhe GN-të në 16 ZAZ, nuk ishin formuar ende dhe i bënë thirrje partive politike të emëronin anëtarët e KQV-ve. Disa KQV dhe GN u caktuan ditën e zgjedhjeve dhe disa madje dhe pas ditës së zgjedhjeve, çka solli një sforcim shtesë në administrimin zgjedhor.¹⁹ Kjo ishte kryesisht pasojë e emërimeve të vonuar nga ana e partive politike, të cilat shprehën shqetësim se anëtarët e komisioneve mund të korruptohen nga kundërshtarët e tyre, duke reflektuar në këtë mënyrë mosbesim midis partive politike kryesore. Emërimet e vonuara u përdorën për të shmangur pengesat ligjore, përse i përketë zëvendësimeve të anëtarëve të KQV-ve në varësi të vendimeve të partive politike.²⁰ Trajnimi i anëtarëve të KQV-ve në këtë mënyrë u ndoq pak ose nuk u zhvillua aspak si pasojë. KQZ-ja mund të kishte vepruar në mënyrë më aktive dhe të kërkonte nga partitë politike që të paraqisnin kandidatët e tyre në kohën e duhur.

¹⁵ Këto pengesa përfshijnë mungesën e pajisjeve dhe mjeteve të transportit, mjediset e papërshtatshme dhe mungesën e fondeve. Shumë KZAZ u ankuan se nuk kanë marrë fondet e tyre në kohë dhe disa anëtarë KZAZ-je raportuan se i kanë mbuluar vetë disa nga shpenzimet e tyre.

¹⁶ OSBE/ODIHR-i ka rekomanduar më parë, që mundësia e këtyre zëvendësimeve të hiqet nga dispozitat. Seksioni II.3.1.77 i raportit shpjegues i vitit 2002 të Kodit mbi Praktikën më të Mirë të Çështjeve Zgjedhore të Komisionit të Venecias, thekson se: "Organet të cilat emërojnë anëtarët në komisionet zgjedhore nuk duhet të lejohen ti tërheqin mbrapsht, pasi kjo ngre dyshime mbi pavarësinë e këtyre anëtarëve. Liria për të tërhequr komisionerët është e papranueshme..."

¹⁷ Cilësia e manualeve të trajnimit u vlerësua përgjithësisht në mënyrë pozitive nga MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it.

¹⁸ Për shembull, KQZ-ja shkarkoi katër anëtarë të PD-së/PR-së të KZAZ-së 15 (përfshirë dhe kryetarin) në prag të ditës së zgjedhjeve, me pretendimin se këta anëtarë po pengonin në mënyrë të qëllimshme formimin e KQV-së në Kurbin.

¹⁹ Për shembull, në Kurbin, PD-ja nuk emëroi anëtarë të KQV-ve, dhe si pasojë disa qendra votimi u hapën me vonesë. GN-të në Shkodër nuk mund të fillonin numërimin në kohë si pasojë e emërimit të vonuar të anëtarëve. GN-të në Vlorë dhe Gjirokastrë u formuan ditën e zgjedhjeve dhe gjatë natës ata u trajnuan pikërisht para se të fillonte numërimi.

²⁰ MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it u informua se listat e anëtarëve të KQV-ve të paraqitura pranë KZAZ-ve ishin lista paraprake. Partitë nuk lejohen të heqin anëtarët e KQV-ve, por kandidatët u zëvendësuan në momentin e fundit.

KQZ-ja prodhoi një gamë materialesh edukuese për zgjedhësit, si ato për regjistrimin e zgjedhësve, për procedurat e zgjedhjeve, votimet familjare, blerjen e votës, gjithashtu dhe materiale të cilat promovojnë pjesëmarrjen e grave, të personave me aftësi të kufizuara dhe të zgjedhësve për herë të parë.

VI. REGJISTRIMI I ZGJEDHËSVE

Të gjithë shtetasit që kanë mbushur moshën 18 vjeç e sipër kanë të drejtën e votës, përveç personave të cilët janë të shpallur me vendim gjykatë si të paafte për të vepruar.²¹ Personat që nuk janë shtetas shqiptarë nuk kanë të drejtë vote në zgjedhjet vendore, pavarësisht kohëzgjatjes së qëndrimit të tyre.²² Kufizimet e përgjithshme të së drejtës për të votuar për këto dy grupe nuk janë konform detyrimeve ndërkombëtare dhe standarteve për zgjedhje demokratike.

Kufizimet e përgjithshme të së drejtës për të votuar të personave me aftësi të kufizuara mendore duhet të hiqen ose duhet të vendoset rast pas rasti, duke u bazuar në rrethanat specifike. Vëmendje i duhet kushtuar sigurimit të personave të huaj me të drejtën për të votuar në zgjedhjet vendore pas një periudhe të caktuar banimi në vendin ku zhvillohen zgjedhjet, kur këta të fundit përmbushin të njëjtat detyrime ligjore që përmbushin qytetarët e tjerë.

Sistemi i regjistrimit të zgjedhësve është pasiv. Listat e Zgjedhësve (LZ) nxirren nga baza elektronike e të dhënave të Regjistrimit Kombëtar të Gjendjes Civile (RKGjC), që mbahet nga Ministria e Brendshme, Drejtoria e Përgjithshme e Gjendjes Civile (DPGJC). Zgjedhësit janë të përfshirë në listat e votimit të QV-së ku ndodhet vendbanimi i tyre. Personat mund të votojnë vetëm personalisht. Nuk ka asnjë dispozitë që lejon votimin nga jashtë vendit, me email ose nëpërmjet kutive të votimit të lëvizshme. QV të veçanta u organizuan nëpër spitale, burgje dhe në qendrat e paraburgimit. Sipas DPGJC-së, listat përfundimtare të zgjedhësve përfshijnë 3,370,206 zgjedhës.

Ekstrakte të listave të zgjedhësve u afishuan në çdo QV për shqyrtim publik, por disa KZAZ nuk morën dy kopjet e shtypura dhe një version elektronik të listës përfundimtare të zgjedhësve brenda afatit të 18 majit.²³ Zgjedhësit mund të verifikonin të dhënat e tyre në faqen e internetit të Ministrisë së Brendshme (MB). Megjithatë zgjedhësit duhet të ishin informuar nga Kryetarët e Bashkive në lidhje me QV-të e tyre, në një numër të caktuar të ZAZ-ve zgjedhësit kanë pretenduar se ata nuk janë vënë në dijeni për njoftimin.²⁴ KQZ-ja ndryshoi vendndodhjen e shumë QV-ve, në disa raste në prag

²¹ Neni 29 i Konventës për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (KDKPAK) i vitit 2006, kërkon që shtetet të “garantojnë të drejtat politike personave me aftësi të kufizuara dhe mundësinë që ata t’i gëzojnë këto të drejta në mënyrë të barabartë me personat e tjerë”. Paragrafi 24 i Dokumentit të Kopenhagenit të OSBE-së i vitit 1990 parashikon se “çdo kufizim i të drejtave dhe lirive, në një shoqëri demokratike, duhet të lidhet me një nga objektivat e aplikueshme nga ligji dhe duhet të jetë proporcional në mënyrë strikte për të realizuar qëllimet e ligjit”. Shih gjithashtu vendimin e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut në çështjen *Alajos Kiss kundër Hungarisë*.

²² Neni 6.1 i Konventës Evropiane për Pjesëmarrjen e të Huajve në Jetën Publike të Nivelit Vendor i vitit 1992, parashikon “çdo personi të huaj duhet t’i jepet e drejta e votës dhe e kandidimit për zgjedhjet e autoriteteve vendore, kur personi përmbush të njëjtat kërkesa ligjore si shtetasit e vendit në fjalë, për më tepër në qoftë se personi ka patur sjellje të ligjshme dhe të rregullt në shtetin në fjalë për pesë vite para zgjedhjeve”. Seksioni I.I.1.b i vitit 2002 Kodi mbi Praktikat më të Mira të Çështjeve Zgjedhore të Komisionit të Venecias, thekson se: “Këshillohet për të huajt t’u lejohet të votojnë për zgjedhjet vendore pas një periudhe të caktuar banimi.”

²³ Nga kopjet e printuara, një afishohet në QV, ndërkohë që e dyta përdoret nga KQV-t ditën e zgjedhjeve. Ligji është i paqartë se kush duhet tua siguroj KZAZ-ve versionin elektronik të listës përfundimtare të zgjedhësve.

²⁴ Afati për njoftimin e zgjedhësve ka qenë data 15 mars, gati dy muaj para afatit për krijimin e QV-ve dhe kur përgatiten listat e zgjedhësve. MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it u informua se zgjedhësit nuk morën njoftim në ZAZ-të 1-8, 12-15, 17-19, 29-41, 85 dhe 86. Në ZAZ-të 22-24, zgjedhësit raportuan se u njoftuan vonë.

të ditës së zgjedhjeve.²⁵ Këto ndryshime në momentet e fundit të vendndodhjeve të QV-ve, të bëra pasi zgjedhësit ishin njoftuar paraprakisht se ku do të votonin, sollën konfuzion dhe mund të kenë dekurajuar disa zgjedhës e si pasojë ata mund të mos kenë votuar. Është e njohur gjerësisht se një numër i madh shtetasish, të cilët nuk banojnë në zonat e caktuara zgjedhore, ishin në listat e zgjedhësve.

Sipas ligjit, zgjedhësit e moshës mbi 100 vjeç hiqen nga listat e zgjedhësve, përveç rasteve kur ata konfirmojnë të dhënat e tyre.²⁶ Diskriminimi në bazë të moshës është në kundërshtim me paragrafin 5.9 të Dokumentit të Kopenhagenit të OSBE-së të vitit 1990 dhe me detyrimet e tjera ndërkombëtare.²⁷

Një sërë bashkëbiseduesish të MZV-së së OSBE/ODIHR-it shprehën kënaqësi për saktësinë e listave të zgjedhësve, edhe pse problemet e vjetra që lidhen me të dhënat e dyfishuara dhe të dhënat pa kodin e duhur të adresave në RKGjC vazhduan.²⁸ Numri i madh i të dhënave pa kod të saktë identifikues të adresës zvogëlon saktësinë e të dhënave në listat e zgjedhësve. Procesi i përpilimit të listës së zgjedhësve u vlerësua nga dy auditues të caktuar, të cilët përgatitën raporte të ndara çdo muaj. Në maj, një nga audituesit e caktuar nga KQZ-ja, i cili ishte i emëruar nga PD-ja, vuri në pikëpyetje numrin në rritje të listës së zgjedhësve në Durrës, një rritje prej 2,186 zgjedhësish, dhe në Kavajë një rritje prej 595 zgjedhësish. Në 15 qershor, LSI-ja ngriti padi në Prokurori lidhur me rritjen e numërit të zgjedhësve deri në 500 veta në Vorë. Fakti se këto çështje ishin ende nën hetim nga Prokuroria edhe pas ditës së zgjedhjeve shkaktoi shqetësim në lidhje me integritetin e sistemit të regjistrimit të zgjedhësve e për pasojë çoi në nisjen e sfidave ligjore lidhur me rezultatin e zgjedhjeve.

Të burgosurit mund të votojnë në zgjedhjet vendore. Audit i KQZ-së i emëruar nga PD-ja identifikoi 197 të burgosur, të cilët nuk ishin përfshirë në listën përfundimtare të zgjedhësve. Drejtorja e Përgjithshme e Burgjeve informoi MVZ-në e OSBE/ODIHR-it se rreth 3,000 nga 5,700 të burgosur nuk u përfshinë në listën e zgjedhësve për arsye të gabimeve dhe vonesave në informacionin e paraqitur nga drejtorët e burgjeve, rrjedhimisht rreth 2,256 të burgosur morën një vendim gjykate, që i lejoi ata të votonin. Si rezultat, rreth 800 zgjedhës në burgje u raportua se nuk patën mundësi të votonin.²⁹

Duhet shtuar përpjekjet për të siguruar, që të gjithë zgjedhësve t'u caktohet një kod i saktë identifikues adrese dhe që të dhënat e dyfishuara të verifikohen dhe zgjidhen. Duhet të merren masa të qëndrueshme për të siguruar mosvazhdimësinë e praktikave, që lidhen me heqjen e zgjedhësve mbi moshën 100 vjeç nga listat e votimit dhe të sigurohet regjistrimi i përshtatshëm për të burgosurit. Autoritetet duhet të fillojnë në kohë hetimet rreth pretendimeve specifike për zgjedhës të shtuar në regjistrin civil dhe listat e zgjedhësve në kundërshtim me ligjin.

²⁵ KQZ-ja sanksionoi 31 kryetar bashkie për krijimin ose konfirmimin jo në kohë të QV-ve.

²⁶ Përgjithësisht, 310 nga 1,288 zgjedhës të regjistruar mbi moshën 100 vjeç konfirmuan të dhënat e tyre.

²⁷ Sipas paragrafit 5.9 të Dokumentit të Kopenhagenit të OSBE-së të vitit 1990 “Të gjithë njerëzit janë të barabartë para ligjit dhe kanë të drejtë pa asnjë diskriminim, të kenë të garantuar mbrojtje të barabartë nga ligji”. Shiko gjithashtu Nenin 26 të Marrëveshjes Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike (MNDCP).

²⁸ Sipas DPGJ-së, listat përfundimtare të zgjedhësve përmbanin 1,193 të dhëna të dyfishuara dhe 300,506 të dhëna pa kod të saktë adrese.

²⁹ Paragrafi 20 i Komentit të Përgjithshëm Nr.25 të UNHRC-së të vitit 1996 parashikon se “shtetet duhet të marrin masa efektive për të siguruar, se të gjithë personat që kanë të drejtën e votës të kenë mundësi ta ushtrojnë atë të drejtë”.

VII. REGJISTRIMI I KANDIDATËVE

Çdo qytetar me të drejtë vote mund të kandidojë në zgjedhje, përveç atyre që janë duke vuajtur dënimin në burgë.³⁰ Kushtetuta liston kategoritë e zyrtarëve, të cilët duhet të japin dorëheqjen para se të regjistrohen si kandidatë.³¹ Kandidatët mund të propozohen nga partitë politike, koalicionet e partive ose grupe zgjedhësish. Partitë politike mund të regjistroheshin si “subjekte zgjedhore” në KQZ deri në datën 13 prill, dhe koalicionet deri në datën 22 prill. Subjektet zgjedhore duhet të paraqisnin emrat e kandidatëve në KZAZ-të respektive deri në datën 4 maj. KQZ-ja kishte përgjegjësinë për regjistrimin e kandidatëve dhe të listave të kandidatëve në 10 bashkitë të cilat përfshinin më shumë se një ZAZ.³² Në total, 63 parti politike u regjistruan për zgjedhjet dhe 36,341 kandidatë garuan për këshillat bashkiak, duke përfshirë dhe 12 kandidatë të pavarur. Të gjitha partitë përmbushën kriterin e ri për kuotën gjinore. Prej kësaj rezultoi se 49,4 për qind e kandidatëve për këshillat bashkiak ishin gra. Nga 158 kandidatë që garonin për kryetar bashkie, 14 garuan në mënyrë të pavarur dhe 16 prej tyre ishin gra.

Partive politike dhe kandidatëve të përfaqësuar në parlament apo në qeverisjen vendore nuk u kërkohet të dorëzojnë nënshkrime për tu regjistruar. Të gjitha partive dhe kandidatëve të tjerë u kërkohet të dorëzojnë nënshkrime mbështetëse prej të paktën një për qind të zgjedhësve nga bashkitë e tyre përkatëse. Ligji parashikon se KZAZ-të duhet të verifikojnë pesë për qind të firmave të paraqitura, çka është në kundërshtim me praktikat e drejta.³³ Neni 71 i Kodit Zgjedhor specifikon procedurat për verifikimin e nënshkrimeve, megjithatë ka vetëm pak sqarime për detajet. KQZ-ja nuk miratoi një udhëzim për verifikimin e dokumenteve për kandidim dhe kjo solli një aplikim të paqëndrueshëm të rregullave të regjistrimit nga ana e KZAZ-ve.³⁴

Vendimi i KQZ-së Nr.88, datë 7 prill, theksonte që konkurruesëve zgjedhorë të përfaqësuar vetëm në komuna, u kërkohet të mblidhnin nënshkrime mbështetëse, me arsyetimin se komunat nuk njihen më nga Kodi Zgjedhor, si pasojë e reformës së NJQV-ve. PSD-ja apeloj një vendim të KQZ-së, që refuzonte listën e kandidatëve të saj në Durrës me këto argumenta. Në 15 maj, kur afati i regjistrimit kishte përfunduar, Kolegji Zgjedhor vendosi se garuesit që gëzonin mandate në çdo nivel përjashtoheshin nga mbledhja e nënshkrimeve.³⁵ Rrjedhimisht KQZ-ja regjistroi listën e PSD-së pa nënshkrimet mbështetëse.

³⁰ Edhe pse nuk është e rregulluar në ligj, çështja e kandidatëve me të shkuar të mundshme kriminale u ngrit shpesh gjatë fushatës.

³¹ Neni 69 i Kushtetutës liston: Presidentin, zyrtarët e lartë publik, gjykatësit, prokurorët, ushtarakët, punonjës të shërbimit informativ kombëtar dhe stafin policor, diplomatët, kryetarët e bashkive në detyrë dhe anëtarët e komisioneve zgjedhore.

³² Këtu përfshihet Durrësi, Elbasani, Fieri, Kamza, Korça, Lezha, Lushnja, Shkodra, Tirana dhe Vlora.

³³ Seksioni 1.3.iv, i Kodit mbi Praktikën më të Mirë të Çështjeve Zgjedhore të Komisionit të Venecias i vitit 2002, rekomandon se “proçesi i kontrollit duhet të përfshijë në parim kontrollin e të gjitha nënshkrimeve” derisa numri i kërkuar i nënshkrimeve të jetë vërtetuar plotësisht.

³⁴ KQZ-ja nuk aplikoi udhëzime të nevojshme për verifikimin e dokumenteve të kandidimit, siç parashikohet nga neni 73.6 i Kodit Zgjedhor dhe iu referua një udhëzimi të KQZ-së së vitit 2013, i cili përmend kuadrin e veçantë ligjor për zgjedhjet parlamentare, por nuk i përfshin ndryshimet e duhura në ligj.

³⁵ PSD-ja gjithashtu nga ana e saj, kundërshtoi vendimin Nr.88 të KQZ-së në Kolegjin Zgjedhor duke argumentuar se teksti përfundimtar i vendimit të publikuar në lidhje me aspektet thelbësore të ligjit ishte i ndryshëm nga ai që u vendos në mbledhjen publike të KQZ-së. PSD-ja theksoi publikisht, se versioni origjinal përjashtonte garuesit ende në detyrë në të gjithë NJQV-të nga mbledhja e nënshkrimeve mbështetëse, ndërsa versioni i rishikuar kërkonte që kandidatët e pavarur dhe ata të partive joparlamentare, të përfaqësuar vetëm në komuna, të mblidhnin nënshkrime mbështetëse. Ky ankimim u rrëzua për arsye procedurale pa komente mbi thelbin e vendimit të apeluar.

KQZ-ja dhe Kolegji Zgjedhor vepruan në mënyrë të paqëndrueshme përse i përket regjistrimit të kandidatëve të tjerë të PSD-së. Dy kandidatë për kryetar bashkie të PSD-së, që mbajnë mandate në komuna, dhe të regjistruar fillimisht në nivel KZAZ-je, u çregjistruan nga KQZ-ja për shkak të mungesës apo vonesës së dorëzimit të certifikatave të mandateve (një provë e postit të tyre), pavarësisht faktit se vendimi Nr.88 i KQZ-së nuk kërkonte dorëzimin e certifikatave të mandateve për ata të cilët duhet të mbledhin nënshkrime. Në kontrast me këtë, KQZ-ja regjistroi një kandidat tjetër të PSD-së, i cili dorëzoi certifikatën e mandatit në KZAZ para afatit ligjor. Kolegji Zgjedhor e rrëzoi këtë vendim pas ankimimit të PS-së, duke vendosur ndër të tjera se një numër nënshkrimesh mbështetëse u vërtetuan të ishin të falsifikuara, edhe pse numri i nënshkrimeve të vlefshme ishte ende i mjaftueshëm për regjistrimin e kandidatit.³⁶

Interpretimi i kufizuar dhe zbatimi i paqëndrueshëm i rregullave mbi regjistrimin e kandidatëve pengoi të drejtën e kandidatëve për të garuar në kushte të barabarta, në kundërshtim me angazhimet e OSBE-së dhe standartet e tjera ndërkombëtare.³⁷

Rregullat për regjistrimin e kandidatëve, përfshirë procedurat për mbledhjen, kontrollin dhe verifikimin e nënshkrimeve mbështetëse, duhet të jenë të qarta dhe të rregulluara në mënyrë të mjaftueshme para zgjedhjeve, që të sigurojnë qëndrueshmëri dhe siguri ligjore.

Kodi Zgjedhor përjashtoi mundësinë e ndryshimit të listave të kandidatëve pas miratimit të tyre përfundimtar, por nuk rregullon dorëheqjen e kandidatëve për kryetar bashkie. Në 1 qershor, pas një procesi të zgjatur ankesash dhe kërkesash ankimore, KQZ-ja refuzoi dorëheqjen e kandidatit për kryetar bashkie të PD-së në Kurbin, duke iu referuar mungesës së një rregullimi të tillë në ligj dhe argumentimit të pamjaftueshëm të paraqitur nga kandidati. Rrjedhimisht, KQZ-ja refuzoi kërkesat për dorëheqje nga gara të kandidatëve për kryetar bashkie në Dropull, Korçë dhe Kuçovë, por pranoi kërkesat për dorëheqje në Këlcyrë, Memaliaj dhe Sarandë. Më vonë KQZ-ja i justifikoi vendimet e paqëndrueshme të saj me arsyen, se ajo po përpiqej të hiqte kandidatët me një të shkuar të supozuar kriminale, edhe pse nuk ka asnjë bazë ligjore që kandidatët të përjashtohen mbi këto baza.³⁸

Si rezultat, procesi i tejzgjatur i ankimeve, regjistrimi i kandidatëve dhe dorëheqjet nuk u finalizuan para se të fillonte periudha zyrtare e fushatës, duke dëmtuar mundësitë për të garuar në kushte të barabarta për disa kandidatë.

Vendimet në lidhje me regjistrimin e kandidatëve duhet të merren para fillimit të periudhës së fushatës, në mënyrë që të sigurohen mundësi të barabarta për të gjithë kandidatët. Kodi Zgjedhor duhet të përfshijë dispozita lidhur me kohën dhe kushtet për tërheqjen e kandidatëve të regjistruar. Duhet të vendosen masa mbrojtëse për të siguruar, që të mos abuzohet me të drejtën për të tërhequr kandidatët.

VIII. FUSHATA ZGJEDHORE

Klima e fushatës ishte paqësore, me përjashtim të disa incidenteve të izoluara. Liritë themelore të shprehjes dhe tubimit u respektohen. Përgjithësisht fushata ishte aktive dhe e dukshme në zonat urbane

³⁶ Nënshkrime të falsifikuara u gjetën në të treja rastet e dorëzuara nga KQZ-ja për hetim në MB dhe rrjedhimisht iu dërguan edhe prokurorive përkatëse.

³⁷ Paragrafi 15 i Komentit të Përgjithshëm Nr.25 të UNHRC-së i vitit 1996, Nëni 25 i MNDKP-së përcakton që “Çdo kufizim i së drejtës për të konkuruar për zgjedhjet... duhet të jetë i justifikuar mbi kritere objektive dhe të arsyeshme.” Shiko gjithashtu paragrafin 24 të Dokumentit të Kopenhagenit të OSBE-së të vitit 1990, i cili parashikon se çdo kufizim mbi të drejtat duhet të jetë “në përputhje rigoroze me qëllimin e ligjit”.

³⁸ Përveç përjashtimit për të burgosurit për të garuar për zgjedhjet, nuk ka një bazë ligjore që të kufizoj të drejtën e votës për personat që kanë të dhëna kriminale.

dhe më modeste në zonat rurale. Ajo u dominua nga PS-ja, LSI-ja dhe PD-ja. Edhe fushatat e PDIU-së dhe një numri kandidatësh të pavarur ishin gjithashtu të dukshme në disa pjesë të vendit. Shumë parti të vogla dhe kandidatë për këshillat bashkiak nuk ishin të dukshëm aspak.³⁹ Fushata u fokusua më shumë në zgjedhjet për kryetar bashkie dhe vëmendja kombëtare u përqëndrua në garat e Tiranës, Durrësit dhe Shkodrës.

Fillimi zyrtar i fushatës ishte 22 maji, por partitë politike filluan fushatat në fillim të majit, duke vendosur postera dhe duke mbajtur tubime për të prezantuar kandidatët. Partitë kryesore hapen zyra elektorale në të gjithë vendin. Fushatat patën një rritje pas hapjes zyrtare të periudhës për fushatë dhe u intensifikuan më shumë me afrimin e ditës së zgjedhjeve.⁴⁰

Ndërkohë që tubimet, të cilat shpesh u ndoqën nga një numër i madhë grash, dhe vizitat derë më derë vazhduan, pati një tendencë në rritje në drejtim të forumeve më të vogla të fushatës, ku kandidatët dhe qytetarët mund të ndërveprojnë drejtëpërdrejt. Nën një zhvillim të ri dhe pozitiv, u zhvilluan debate midis kandidatëve për kryetar bashkie nga një numër bashkish, duke përfshirë Beratin, Elbasanin, Fierin, Gjirokastrën, Himarën dhe Shkodrën, duke tërhequr vëmendje të madhe në media dhe tek publiku.⁴¹ Mediat sociale u përdorën gjerazi për fushatë nga partitë dhe kandidatët, veçanërisht në zonat urbane.

Liderët e partive kryesore politike dominuan fushatën, fokusi i së cilës ishte më së shumti në çështjet sociale dhe ekonomike, si rritja ekonomike, zhvillimi infrastrukturor, shëndetësia, arsimit, zhvillimi bujqësor, turizmi, punësimi i të rinjve dhe taksat. Çështjet e barazisë gjinore u trajtuan në një sërë platformash të fushatës dhe vëmendje e madhe iu kushtua zgjedhësve gra, përfshirë veçanërisht disa tubime të mbajtura specifiku për to.⁴² Megjithatë monitorimi i medias kryer nga OSBE/ODIHR-i tregoi se mbulimi i kandidateve gra në lajmet televizive ishte poshtë pesë për qindshit të mbulimit të ofruar për të gjithë kandidatët. Një numër grash kandidate për kryetar bashkie garuan në qytete të mëdha përfshirë Durrësin, Gjirokastrën, Pogradecin dhe Roskovecin. Në Shkodër, për herë të parë, kandidatët për kryetar bashkie nga të dyja koalicionet ASHE dhe APPD ishin gra, duke bërë që çështjet që kanë të bëjnë me gratë të trajtohen më hapur. Partitë u përpoqën gjithashtu të tërhiqnin zgjedhës nga rradhët e Romëve dhe Egjyptianëve.

Toni i fushatës është përmirësuar, përfshirë Tiranën, ku fushata u zhvillua nga të gjithë kandidatët për kryetar bashkie në mënyrë civile.⁴³ Zhvillim pozitiv ishte edhe urimi publik, që kandidati i APPD-së Halim Kosova i bëri kandidatit të ASHE-së Erion Veliq pas zgjedhjes së tij si kryetar bashkie i Tiranës. Z. Veliq nga ana e tij falenderoi kandidatët e tjerë që morën pjesë në zgjedhje. Megjithatë përgjithësisht partitë e mëdha vazhduan akuzat personale dhe u përpoqën të diskreditonin kandidatët e tjerë. Në disa zona kandidatët e pavarur dhe partitë më të vogla pretenduan se kanë përjetuar pengesa

³⁹ Informacioni në lidhje me kandidatët për këshillat bashkiak ishte i disponueshëm në faqen e internetit të KQZ-së, por listat e kandidatëve nuk u vendosën në QV-të dhe fletët e votimit përmbanin vetëm emra partish dhe simbole.

⁴⁰ Kodi Zgjedhor përfshin një numër dispozitash, veçanërisht për sa i përket mbulimit të barabartë në media, që fillon me hapjen zyrtare të fushatës, me synim për të krijuar një nivel konkurrimi të njëjlojtë në garë.

⁴¹ Debatet e organizuara nga organizata të ndryshme, si për shembull në Elbasan nga “Forumi i Grave të Elbasanit”, ose në Shkodër nga OJF-ja *IRSH* (“Intelektualët e Rinjë, Shpresë”).

⁴² Për shembull, në Tiranë PS-ja/LSI-ja dhe PD-ja organizuan tubime të veçanta për gratë gjatë fushatës. Në Elbasan u organizuan dy tubime për gratë, një nga PS-ja/LSI-ja dhe një nga PS-ja. Në Korçë u organizuan dy tubime për gratë, një nga PD-ja dhe një nga LSI-ja.

⁴³ Një numër kandidatësh për kryetar bashkie informuan MVZ-në e OSBE/ODIHR-it se ata ishin të përqëndruar për të prezantuar veten e tyre pozitivisht dhe jo të sulmonin kundërshtarët e tyre.

dhe presion gjatë fushatës së tyre.⁴⁴ Gara për kryetar bashkie në Vorë ishte veçanërisht e ashpër dhe përfshiu akuza për kërcënime serioze nga LSI-ja.⁴⁵ Në disa raste u arritën marrëveshje midis partive më të mëdha politike rreth ekspozimit të materialeve të fushatës, me qëllim uljen e mundësisë së konfliktimit midis mbështetësve.⁴⁶

MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it morri akuza të shumta për presion të ushtruar ndaj nëpunësve të sektorit publik prej drejtuesve në detyrë nga koalicioni qeverisës, kryesisht ndaj mësuesve, punonjësve të shëndetësisë dhe punonjësve bashkiak, duke përfshirë kërkesa për të marrë pjesë në tubimet e fushatës së ASHE-së, për të siguruar vota, si edhe kërcënime për heqje nga puna, nëse nuk votonin për kandidatët e ASHE-së.⁴⁷ Këto akuza së bashku me rastet e vërejtura ditën e zgjedhjeve rritën shqetësimin rreth mundësisë së zgjedhësve për të hedhur votën e tyre “pa frikën e ndëshkimit”, siç e parashikon paragrafi 7.7 i Dokumentit të Kopenhagenit të OSBE-së i vitit 1990.

Autoritetet dhe partitë politike duhet të sigurohen që të mos ushtrohet presion ndaj punonjësve të sektorit publik, mbështetësve politik apo të tjerëve për të marrë pjesë në aktivitetet e fushatës apo për të votuar në një mënyrë të caktuar. Organet e zbatimit të ligjit duhet të marrin hapa më të vendosura për të parandaluar, identifikuar, hetuar dhe ndjekur penalisht rastet e provuara të presionit dhe frikësimit të zgjedhësve, si edhe keqpërdorimit të burimeve shtetërore për qëllime elektorale.

Personalitetet kryesore të PS-së dhe LSI-së shpërndanë çertifikata për legalizimin e pasurive të paluajtshme në aktivitetet elektorale,⁴⁸ dhe një numër kandidatësh të ASHE-së përdorën aktivitete dhe burime shtetërore për qëllime fushate.⁴⁹ Këto zbehen ndarjen midis shtetit dhe partisë dhe shkelën paragrafin 5.4 të Dokumentit të Kopenhagenit të OSBE-së të vitit 1990, i cili parashikon “një ndarje të qartë midis shtetit dhe partive politike”.

⁴⁴ Për shembull, në Tiranë një kandidatë i pavarur informoi MVZ-në e OSBE/ODIHR-it që pati vështirësi për të gjetur pronarë mjedisesh private, që mund të lejonin mbajtjen e takimeve të fushatës, pasi i frikësoheshin pasojave. Në një nga aktivitetet e fushatës së tij, MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it vëzhgoi se pjesëmarrësit nga administrata shtetërore shprehën shqetësimin për mundësinë e filmimit të tyre nga media. Në Kuçovë, kandidati për kryetar bashkie i Partisë Fronti i Majtë u shpreh për “ABC News” se ishte kërcënuar nga anëtarët e degës vendore të LSI-së.

⁴⁵ PD-ja dhe PR-ja pretenduan se kandidati i APPD-së, kryetari në detyrë i bashkisë, u shënjestrua nga LSI-ja. Gjatë javës së parë të fushatës, Ministria e Bujqësisë mbylli për disa ditë një biznes në pronësi të kandidatit. PD-ja dhe PR-ja pretenduan se më vonë policia u përpoq të arrestonte kandidatin e tyre, se punonjësit e biznesit të tij u penguan nga policia dhe se stafi i fushatës u kërcënua. MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it më pasë u takua me katër mbështetës të kandidatit të APPD-së, të cilët raportuan se janë kërcënuar nga LSI-ja, dhe i konsideroi pretendimet e tyre të besueshme. Më tej, të katër personat pretenduan se policia i kishte ngacmuar, në mënyrë që ti trembte ata për të mos bërë më fushatë.

⁴⁶ Për shembull, në Rrogozhinë, MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it u informua nga një kandidatë për kryetar bashkie, se një marrëveshje jo zyrtare u arrit midis partive kryesore për të hequr flamujt e tyre në tubimet, ku do të merrnin pjesë politikanët kryesor të partive kundërshtare. Në Has, kryetari i bashkisë informoi MVZ-në e OSBE/ODIHR-it se partitë ranë dakord të mos vendosin banera në mënyrë që të ulin mundësinë për incidente, të cilat mund të ndodhin ndërmjet mbështetësve. Në fund të fushatës u arrit një marrëveshje ndërmjet PS-së dhe PD-së që tubimi mbyllës i fushatës së PS-së të zhvillohej në Durrës dhe i PD-së të zhvillohej në Tiranë, sesa të zhvilloheshin të dyja në Tiranë.

⁴⁷ MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it gjithashtu ka marrë raporte të besueshme se nëpunësit e sektorit publik të cilët ishin të pranishëm në tubimet e PS-së/LSI-së në Berat, Elbasan, Gjirokastrë, Kukës, Shkodër dhe Vlorë ishin udhëzuar ose u ishte bërë presion për të marrë pjesë. U morrën gjithashtu raporte prej PD-së dhe mbështetësve të saj.

⁴⁸ Për shembull, më 24 maj fotot e Ilir Metës, Kryetar i Parlamentit dhe Kryetar i LSI-së, duke shpërndarë çertifikata legalizimi në Vorë u transmetuan në televizion. Regjistrime të Z. Veliq duke shpërndarë çertifikata legalizimi u transmetuan në televizion në 23 dhe në 26 maj. Në 19 qershor, Kryeministri Rama në një konferencë shtypi me Z. Meta pranoi se shpërndarja e çertifikatave nga kandidatët e krahit të majtë gjatë fushatës kishte qenë e gabuar.

⁴⁹ Për shembull, më 1 qershor, Z. Veliq u shfaq me Kryeministrin Rama dhe Ministren e Arsimit Lindita Nikolla, për fillimin e punimeve të ndërtimit të Parkut Olimpik në Tiranë. Në 2 qershor Viktor Tusha, kandidati i LSI-së për kryetar bashkie në Lezhë, kontrollonte punimet e ndërtimit të një ure në Lezhë së bashku me Z. Meta, dhe në 8 qershor, u shfaq me Z. Meta në inagurimin e një linje të re tragetesh nga Shëngjini për në Brindizi.

Pati akuza të shumta për blerjen e votës, përfshirë pagimin e drejtpërdrejtë të zgjedhësve, si edhe të individëve që siguronin vota prej miqëve dhe familjes së tyre. Pati akuza gjithashtu për individë që u dorëzonin kartat e tyre të identitetit partive përpara ditës së zgjedhjeve. Liderët dhe personalitetet e tjera të partive parlamentare dhe joparlamentare e njohën këtë si një tipar shqetësues të zgjedhjeve në Shqipëri, i cili duhet trajtuar seriozisht. Pavarësisht numërit të madhë të akuzave, mekanizmat e ankimit për shkeljet e fushatës mbetën gjerësisht të papërdorura nga partitë politike.

Nevojiten përpjekje shtesë për të trajtuar problemin e vazhdueshëm të blerjes së votës, si nëpërmjet edukimit të zgjedhësve ashtu edhe nëpërmjet ndjekjes penale, me qëllim rikthimin e besimit në procesin zgjedhor. Partitë politike mund të bëjnë një angazhim konkret dhe të vërtet për të dënuar praktikën e blerjes së votës. Blerja e votës duhet të përcaktohet qartë në ligj dhe duhet të jetë subjekt i sanksioneve efektive në përpjestim me shkeljen e kryer.

IX. FINANCIMI I FUSHATËS

Partitë politike mund të financojnë fushatat e tyre duke përdorur fonde publike, donacione private dhe hua. Fondet publike u shpërndahen partive politike mbi baza të barabarta, si për aktivitetet e tyre të zakonshme, sipas Ligjit për Partitë Politike, si për aktivitetet e tyre elektorale, sipas Kodit Zgjedhor. Në të kundërt, kandidatët e pavarur nuk kishin të drejtë të përfitonin fonde publike, përjashtimi i të cilëve, krahasuar me garuesit e tjerë në zgjedhje, bie në kundërshtim me angazhimet e OSBE-së.⁵⁰ Parlamenti caktoi një shumë prej 190 milion Lek⁵¹ për financimin e partive politike në 2015-ën⁵² dhe një shumë prej 65 milion Lek u caktua për financimin publik të fushatave zgjedhore.⁵³ Vendimi i KQZ-së për shpërndarjen paraprake të fondeve publike u morr 13 ditë pas fillimit zyrtar të fushatës, që është më vonë se afati ligjor.⁵⁴

Kandidatëve të pavarur duhet tu sigurohet akses i barabartë i fondeve publike.

Garuesit zgjedhor mund të marrin donacione nga qytetarë dhe subjekte juridike. Donacioni nuk duhet të kalojë shifrën prej 1 milion Lek, duke përfshirë edhe vlerën ekuivalente të kontributeve në natyrë. Të gjitha kontributet që kalojnë shifrën prej 100,000 Lek duhet të kryhen nëpërmjet një llogarie të caktuar bankare. Shpenzimet totale të fushatës së një partie apo kandidati të pavarur nuk duhet të kalojnë respektivisht 10-fishin dhe 50 për qindshin e shumës më të madhe që subjekti zgjedhor ka marrë nga fondet publike.

Të gjitha partitë dhe kandidatët e pavarur janë të detyruar të bëjnë të ditur shumën e financimeve private që kanë marrë dhe shpenzimet e fushatës që kanë kryer, megjithatë financimet e fushatës duhet të raportohen tek audituesit e caktuar nga KQZ-ja vetëm pas zgjedhjeve. KQZ-ja duhet të publikoj

⁵⁰ Paragrafi 7.5 i Dokumentit të Kopenhagenit i OSBE-së i vitit 1990 parashikon “respektimin e të drejtës së shtetasve për të kërkuar detyra publike dhe politike, në mënyrë të pavarur ose si përfaqësues të partive politike apo organizatave pa asnjë lloj diskriminimi”.

⁵¹ E barabartë me rreth 1.34 milion Euro (1 Euro është afërsisht 140 Lek).

⁵² Ligji për Partitë Politike ndan 70 për qind të financimeve vjetore publike për partitë politike midis partive parlamentare në proporcion me vendet e tyre në parlament, 20 për qind ndahet në mënyrë të barabartë midis partive parlamentare dhe atyre që kanë marrë më shumë se 10,000 vota në zgjedhjet e mëparshme parlamentare dhe 10 për qind në mënyrë proporcionale midis partive që kanë marrë më shumë se 1 për qind të votave.

⁵³ Partitë politike marrin pjesën e tyre të financimit publik bazuar në numrin e votave të vlefshme që kanë marrë në zgjedhjet e mëparshme; 95 për qind e fondeve ndahet midis partive që kanë marrë më shumë se 0.5 për qind të votave të vlefshme. 5 për qindshi i mbetur u ndahet partive që kanë marrë më pak se 0.5 për qind të votave dhe partive të cilat nuk kanë marrë pjesë në zgjedhjet e fundit.

⁵⁴ Neni 87.3.4 i Kodit Zgjedhor parashikon që fondet duhet të ndahen jo më vonë se pesë ditë pas regjistrimit të kandidatëve për kryetar bashkie ose listës së kandidatëve për këshillat vendor.

raportet e auditimit jo më vonë se 30 ditë pas dorëzimit të raporteve financiare, megjithatë ligji nuk specifikon kur duhet të dorëzohen raportet nga partitë, duke ulur transparencën.⁵⁵ KQZ-ja është e autorizuar të verifikojë informacionin në raporte dhe të vendosi sanksione për ata që nuk dorëzojnë informacionin e kërkuar. Në 25 qershor KQZ-ja deklaroi që ka ndeshur vështirësi për të siguruar mbikqyrjen e financimeve të fushatave të të gjithë garuesve dhe i bëri thirrje komunitetit profesional të emërojnë ekspertët për auditimin e raporteve financiare.⁵⁶ Në momentin e raportimit nuk është publikuar asnjë raport financiar për fushatat në faqen e internetit të KQZ-së.

Në 2013, Grupi i Shteteve kundër Korrupsionit i Këshillit të Europës (GRECO) arriti në përfundimin, se të gjitha rekomandimet e tyre të mëparshme për financimet politike u vunë në zbatim.⁵⁷ Megjithatë, një numër kandidatësh, si edhe përfaqësues të partive politike dhe shoqërisë civile ngritën shqetësime përse i përketë transparencës dhe llogaridhënies të financimeve të fushatave, duke vënë në dukje veçanërisht deklarin dhe auditimin e vonuar të tyre. Shumë bashkëbisedues të MVZ-së të OSBE/ODIHR-it shprehën gjithashtu dyshime, se kostoja e lartë e fushatave nuk do të deklarohet plotësisht.

Afatet e përshpejtuara për dorëzimin e raporteve financiare tek audituesit e KQZ-së dhe publikimi i tyre në kohë duhet të përcaktohen ligjërisht. Për të rritur transparencën dhe llogaridhënien, garuesit mund të detyrohen të publikojnë raporte paraprake mbi të ardhurat dhe shpenzimet e fushatës para ditës së zgjedhjeve.

X. MEDIA

A. MJEDISI MEDIATIK

Pavarësisht numrit të madh të mjeteve të informacionit, lidhjet e medias me partitë politike kryesore, si rezultat i interesave për biznes të pronarëve të medias, shkaktuan ndërhyrje të drejtpërdrejta në autonominë editoriale, vetë-çensurim dhe pluralizëm të limituar të pikëpamjeve.⁵⁸ Për më tepër, varësia e medias nga të ardhurat e tenderave publik dhe reklamat shtetërore dëmtojnë përgjegjësinë që kanë mediat për të vëzhguar ata që janë në pushtet. Transmetuesi publik, Radio Televizioni Shqiptar (RTSH), konsiderohet gjërësisht një mbështetës i qeverisë duke kontribuar në mungesën e lajmeve të pavarura në televizion.⁵⁹ Më tej, ndikimi i partive politike në programin e përcaktuar nga media lejon hapësira të kufizuara për çështje më pak të politizuara të rëndësisë publike. Megjithatë, nuk ka

⁵⁵ Neni 7.3 i Konventës së Kombeve të Bashkuara kundër Korrupsionit i vitit 2003 parashikon se shtetet duhet të “konsiderojnë marrjen e masave të duhura legjislative dhe administrative... për të rritur transparencën në financimin e kandidaturave për postet e zgjedhura publike dhe kur është e mundur edhe për financimin e partive politike”. Paragrafi 200 i Udhëzuesit të OSBE/ODIHR-it dhe Komisionit të Venecias i vitit 2010 për Rregulloren e Partive Politike rekomandon që: “raportet për financimin e fushatave duhet tu dërgohen autoriteteve të duhura brenda një periudhe jo më shumë se 30 ditë pas ditës së zgjedhjeve”.

⁵⁶ Sipas nenit 92 të Kodit Zgjedhor, KQZ-ja duhet të zgjedhi 20 auditues për këto qëllime në fillim të çdo viti nëpërmjet një konkursi të hapur. Deri në 25 korrik aplikuan për të ofruar auditim 19 ekspertë.

⁵⁷ Shiko [Raporti i dytë i pajtueshmërisë i GRECO-së; Raundi i tretë i vlerësimit mbi transparencën e financimit të partive](#).

⁵⁸ Paragrafi 36 i Dokumentit të Budapestit të OSBE-së thekson se “mediat e pavarura dhe pluraliste janë thelbësore për një shoqëri të hapur dhe të lirë dhe për sistemet e përgjegjshme të qeverisjes”. Paragrafi 29 i Këshillit të Europës [Rekomandimi CM/Rec \(2011\)7 për një Nacion të ri mbi Median](#) thekson: “Liria dhe pavarësia editoriale është një kusht themelor për median dhe është një rrjedhojë logjike e lirisë së shprehjes dhe të drejtës për të pasur opinione dhe për të marrë dhe dhënë informacione, e garantuar sipas Nenit 10 të Konventës Evropiane të të Drejtave të Njeriut”.

⁵⁹ Më 12 maj, [Përfaqësuesi i OSBE-së për Lirinë e Medias bëri thirrje për reforma strukturore për të forcuar funksionimin dhe pavarësinë e transmetuesit të shërbimit publik](#).

ndërhyrje në lirinë e internetit dhe lajmet në internet gjithnjë e më shumë ndihmojnë në pluralizëm, për shkak të autonomisë së tyre të madhe editoriale dhe hapësirës për këndvështrime alternative.

Për të lehtësuar qasjen e publikut në një gamë të gjerë pikëpamjesh politike dhe për të kompensuar lidhjen e mediave komerciale me personat në pushtet, autoritetet duhet të mendojnë për të fuqizuar transmetuesin publik shtetror, duke i siguruar atij liri të njaftueshme financiare dhe editoriale nga pushteti.

B. KUADRI LIGJOR

Kushtetuta dhe legjislacioni për median ofron gjërësisht lirinë e shprehjes. Megjithëse, dënimet me burgim për shpifje, mbrojtja më e madhe për zyrtarët shtetërorë, si dhe përfshirja e prokurorëve dhe policisë në rastet e shpifjes u shfuqizuan në vitin 2012,⁶⁰ shpifja përbën ende vepër penale, në kundërshtim me standardet ndërkombëtare.⁶¹ Kodi i Transmetimit kërkon që transmetuesit publik dhe komercial të sigurojnë pavarësi editoriale dhe mbulim të paanshëm të aktorëve politik, me qëllim sigurimin e pluralizmit politik duke përfshirë edhe periudhën zgjedhore. Megjithatë zbatimi është penguar nga mungesa e mekanizmave mbikëqyrëse. Organi mbikëqyrës i transmetimit, Autoriteti i Medias Audiovizive (AMA), nuk zhvillon monitorim cilësor dhe sasior të përmbajtjes, përse i përket mbulimit të aktorëve politik gjatë zgjedhjeve. Për më tepër, bashkëbiseduesit e MVZ-së së OSBE/ODIHR-it, kritikuan mungesën e pavarësisë politike të AMA-së.⁶² Mungesa e transparencës nga ana e pronarëve kryesor të mediave, bënë që të vështirësohet zbatimi i dispozitave ligjore të hartuara për të kufizuar përqëndrimin e medias.⁶³

Dispozitat penale për shpifje duhet të shfuqizohen duke i dhënë përparësi mjeteve juridike civile të hartuara për të rivendosur reputacionin e dëmtuar.

AMA duhet të monitorojë median gjatë dhe ndërmjet zgjedhjeve në mënyrë që të zbatojë dispozitat ligjore për mbulimin e paanshëm të aktorëve politikë, duke përfshirë dispozitat për mbulimin e barabartë të lajmeve për garuesit gjatë fushatave zgjedhore. Anëtarët e AMA-së duhet të emërohen në një mënyrë që të siguroj pavarësinë e saj nga ndikimi politik.

Të dhëna të sakta mbi pronësinë e mediave duhet të bëhen publike në mënyrë që të zbulohen ndikimet e mundshme në politikat editoriale dhe për të zbatuar dispozitat ekzistuese ligjore përse i përket përqëndrimit mediatik.

Pranohet gjërësisht se filmimet e fushatës në lajmet e televizioneve prodhohen në mënyrë mbizotëruese nga vetë partitë politike, si materiale të regjistruara paraprakisht ose si transmetim i drejtpërdrejt nga aktivitetet e fushatës.⁶⁴ Edhe pse lejohet nga Kodi Zgjedhor, kjo i jep partive politike akses të drejtpërdrejt në lajme dhe megjullon ndarjen strikte midis përmbajtjes editoriale dhe

⁶⁰ Megjithatë, maksimumi i gjobës për shpifje është tre milion Lek.

⁶¹ Shiko paragrafin 47 të UNHRC-së viti 2011, Komenti i Përgjithshëm Nr.34 i Nenit 19 i MNDCP-së. Në 5 qershor, dy deputetë të PD-së Z.Paloka dhe Z.Ristani, u dënuan nga Gjykata e Lartë për shpifje ndaj Kryeministrit dhe u detyruan të paguanin një gjobë prej 200,000 Lek. Neni 71 i Kushtetutës përcakton që mandati i deputetit është i pavlefshëm kur dënohet për vepër penale më vendim të prerë gjykatë. Në 6 qershor, një padi për vepër penale për shpifje u regjistrua kundër Besjana Selfo nga Kandidatja e LSI-së Zamira Rami. Znj. Selfo shkroi një koment rreth kandidatës në një rrjet social dhe përpos amendamenteve të 2012-ës të Kodit Penal ajo u mor në pyetje nga Prokuroria Shtetërore në të njëjtën ditë.

⁶² Tre nga anëtarët e AMA-së mbështeten nga mazhoranca parlamentare dhe tre janë të mbështetur nga opozita, ndërkohë që një anëtar emërohet me konsensus nga parlamenti.

⁶³ Neni 62 i Ligjit për Median Audiovizive parashikon një grup rregullash me qëllim të kufizojë përqëndrimin e të drejtave të pronësisë për transmetuesit kombëtarë dhe vendor.

⁶⁴ Disa gazetarë kanë vërejtur praktikën e pagesës së stacioneve TV nga ana e aktorëve politikë për mbulimin e tyre mediatik gjatë fushatës.

reklamave politike. Për pasojë, MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it u informua se ekipet e kamerave të stacioneve televizive, shpesh janë ndaluar të ndjekin eventet e fushatës. Disa redaktor pohuan se ata janë detyruar të përdorin këto filmime bazuar në vendimin e KQZ-së të vitit 2013, i cili i kërkon mediave të pranojnë regjistrimet që janë në përputhje me kërkesat teknike. Ky vendim u jep partive politike një ndikim të padrejtë mbi lirinë editoriale të transmetuesve dhe është në kundërshtim me angazhimet e OSBE-së dhe standardet e Këshillit të Europës.⁶⁵

Vëmendje duhet t'i kushtohet shfuqizimit të dispozitës së Nenit 84.1 të Kodit Zgjedhor që lejon filmimet e prodhuara nga partitë politike të transmetohen në lajme.

C. MBULIMI I FUSHATËS ZGJEDHORE

Kodi Zgjedhor përfshin dispozita të detajuara për mbulimin e paanshëm të lajmeve dhe ju ofron konkurruesve zgjedhor kohë transmetimi pa pagesë dhe të drejtën për të blerë kohë transmetimi.⁶⁶ Për të monitoruar mbulimin e transmetimit të fushatës zgjedhore, KQZ-ja themeloi Bordin e Monitorimit të Medias (BMM) të përbërë nga shtatë anëtarë.⁶⁷ Nga 22 maji BMM-ja ka paraqitur raporte të monitorimit ditor sasiore në KQZ për 13 televizione dhe 2 stacione radiofonike. Edhe pse dispozitat përfshijnë të gjithë transmetuesit me mbulim kombëtar dhe lokal, BMM-ja kishte mungesë stafi, pajisjesh dhe metodologjie për të monitoruar në mënyrë efektive numrin e madh të transmetuesve ose tonin e mbulimit mediatik. KQZ-ja votoi kundër disa propozimeve të BMM-së për gjoba kundër televizioneve për mbulimin më të madh mediatik të një prej konkurruesve kryesor, çka është në kundërshtim me parashikimet ligjore, që kërkojnë gjoba.⁶⁸ Në vend të kësaj, KQZ-ja vendosi t'i japë stacioneve televizive më tepër kohë për të balancuar mbulimin mediatik. Në 15 qershor, një raport i BMM-së në KQZ arriti në përfundimin se në përgjithësi transmetuesit e balancuan mbulimin e tyre dhe KQZ-ja vendosi gjoba vetëm për dy transmetues lokal kryesisht për shkelje të disa dispozitave të tjera ligjore. Megjithatë, rezultatet e monitorimit të bashkangjitura me raportin e BMM-së nuk treguan se garuesve u ishte siguruar mbulim i barabartë. Një raport paszgjedhor i BMM-së theksoi se transmetuesit kanë balancuar mbulimin e dy garuesve kryesor, por partitë e tjera parlamentare nuk kanë marrë mbulim të barabartë. KQZ-ja gjobiti vetëm një stacion televiziv rajonal në masën prej 3.5 milion Lek.

Vëmendje duhet t'i jepet rishikimit të metodologjisë së BMM-së për të përfshirë në monitorim edhe tonin e mbulimit si dhe një numër më të madh transmetuesish. Kodi Zgjedhor duhet të qartësojë dispozitat për sanksionet për mbulim mediatik të pabalancuar; për shembull, transmetuesit mund të marrin një paralajmërim dhe mund t'u akordohet një afat kohor i caktuar për të ribalancuar mbulimin, para se të gjobiten.

Monitorimi mediatik i OSBE/ODIHR-it tregoi se asnjë nga stacionet televizive të monitoruara nuk

⁶⁵ Shih paragrafin 9.1 të Dokumentit të Kopenhagenit të OSBE-së të vitit 1990, paragrafin 26 të Dokumentit të Moskës të OSBE-së të vitit 1991 dhe paragrafin I.3 të Rekomandimeve CM/Rec të Këshillit të Europës (2007), ku thuhet se "Kuadri rregullator për mbulimin mediatik të zgjedhjeve duhet të respektoj pavarësinë editoriale të medias".

⁶⁶ Në përputhje me rekomandimet e mëparshme të OSBE/ODIHR-it, Kodi Zgjedhor përcakton se mbulimi i aktiviteteve "institucionale", të cilat u përdorën për "qëllime zgjedhore" llogariten në favor të partisë përkatëse dhe përcakton cilat janë "qëllimet zgjedhore", duke udhëhequr median që të bëjë dallimin e qartë midis të dyjave.

⁶⁷ Secili nga anëtarët e BMM-së emërohet nga një anëtar i KQZ-së nga një listë kandidatësh të propozuar nga organizatat jofitimprurëse të mediave.

⁶⁸ Kodi Zgjedhor përcakton se në rastet kur dispozitat mbi barazinë e mbulimit mediatik shkelen, transmetuesit gjobiten deri në shumën 3,000,000 Lek.

ofroi barazi në mbulimin e lajmeve për dy konkuresit kryesor siç kërkohet nga Kodi Zgjedhor.⁶⁹ Tre nga pesë stacionet televizive të monitoruara, duke përfshirë dhe TVSH-në, kanë treguar anësi në favor të ASHE-së, ndërsa dy stacione televizive favorizuan APPD-në. TVSH-ja i kushtoi 63 për qind ASHE-së dhe 33 për qind APPD-së. News 24 dhe Top Channel mbuluan ASHE-në me respektivisht 56 për qind dhe 55 për qind secila, ndërsa të dyja i kushtuan 41 për qind APPD-së. Të dyja ABC News dhe Klan Tv i kushtuan 46 për qind ASHE-së dhe respektivisht 53 për qind dhe 50 për qind APPD-së secila, por më shumë se 40 për qind e mbulimit të ASHE-së ishte me tone negative. Mbulimi i lajmeve për dy koalicionet në TVSH, News24 dhe Top Channel ka qenë kryesisht pozitiv apo në tone neutrale. Gazetat e monitoruara përgjithësisht ofruan mbulim më të ekuilibruar të fushatës.⁷⁰

TVSH-ja përmbushi detyrimet e saj ligjore për të transmetuar kohë falas të barabartë për garuesit. Megjithatë, ASHE-ja bleu 81 për qind (më tepër se 6 orë) të kohës për reklamim politik në televizionet komerciale të monitoruara. Disa parti më të vogla dhe kandidatë të pavarur i shprehën shqetësimin e tyre MVZ-së së OSBE/ODIHR-it për mbulimin shumë të kufizuar që ata morën nga media. Rezultatet e monitorimit të MVZ-së të OSBE/ODIHR-it treguan se sasia e mbulimit dedikuar garuesve, që nuk ishin pjesë e dy koalicioneve kryesore, ishte në total më pak se pesë për qind në secilën nga stacionet televizive të monitoruara. Për pasojë ata mbetën të dizavantazuar dhe kjo kufizoi informacionin që zgjedhësit duhet të merrnin mbi alternativat politike. Pjesërisht kjo u korrigjua nëpërmjet debateve në programet televizive të cilat kontribuan në mënyrë pozitive për të zgjeruar informacionin tek zgjedhësit.

XI. PJESËMARRJA E PAKICAVE KOMBËTARE

Të Drejtat e Minoriteteve Kombëtare të garantuara nga Kushtetuta përgjithësisht u respektuan në zgjedhje. Shqipëria i njeh minoritetet Grek, Maqedonas dhe Serbo-Malazez si minoritete kombëtare, si edhe Romët dhe Vllahët si minoritete “etno-gjuhësore”.⁷¹

Nuk ka të dhëna zyrtare të besueshme për përqindjen e pakicave kombëtare në Shqipëri.⁷² Shumica e treguesve tregojnë se minoritetet Greke dhe Rome janë grupet minoritare numerikisht më të mëdhaja, ndjekur nga një numër i konsiderueshëm i Maqedonasve etnik. Pjestarët e minoriteteve etnike Greke dhe Maqedonase jetojnë në zonat afër kufirit të shteteve respektive amë, duke i bërë ata zgjedhës të sigurtë për partitë e pakicave kombëtare. Ka një ndërjegjësim në rritje tek komunitetet Rome dhe Egjyptiane për vlerën e votës dhe angazhimi i tyre me çështjet e fushatës është në rritje.

Disa parti politike me një platformë të dukshme për minoritetet kombëtare prezantuan kandidatët e tyre. PBDNJ-ja, me një platformë që përfaqëson të gjitha minoritetet, por kryesisht e lidhur me minoritetin Grek, dhe Partia Minoriteti Etnik Grek për të Ardhmen (MEGA) garuan të dyja vetëm në zgjedhje. Partia Aleanca e Maqedonasve për Integrim European (AMIE) dhe Partia për

⁶⁹ Midis 17 majit dhe 20 qershorit MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it monitoroi mbulimet politike të aktorëve politik gjatë fashës kohore me shikueshmëri më të lartë në pesë kanale televizive (televizionin shtetëror TVSH dhe televizionet komerciale ABC News, News 24, Top Channel dhe Klan TV) dhe tri gazetat (*Gazeta Shqiptare*, *Panorama dhe Shqip*).

⁷⁰ *Gazeta Shqiptare* i kushtoi 60 për qind të mbulimit të saj ASHE-së, ndërkohë që APPD-së i dedikoi 33 për qind. *Panorama dhe Shqip* mbuluan ASHE-në respektivisht me 55 dhe 52 për qind secila dhe APPD-së i dedikuan respektivisht 39 dhe 43 për qind.

⁷¹ Minoritetet në grupin e parë shihen si ata që e kanë një “shtet amë”, ndërsa ata në grupin e dytë shihen si grupe etno-gjuhësore gjeografikisht të shpërndara.

⁷² Censusi i tetorit 2011 u konsiderua i pabesueshëm për shkak të përketë numrit të pakicave kombëtare. Shiko [Opinionin e tretë për Shqipërinë](#) të Komitetit Këshillimor të Këshillit të Europës në Kuadrin e Konventës për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare.

Europianizimin dhe Integrimin e Shqipërisë (përbërë nga Romët dhe Egjyptianët) garuan të dyja si pjesë e ASHE-së. Me rëndësi ishte zgjedhja e kandidatit të MEGA-së si kryetar bashkie në Finiq dhe rizgjedhja si kryetar bashkie e kandidatit etnik Maqedonas për bashkinë e Pustecit. Kandidatët Romë dhe Egjyptian ishin prezent në listat e ASHE-së dhe APPD-së, megjithatë ata nuk ishin të listuar në pozicione fituese. Përfshirja e tyre u konsiderua nga disa si taktikë elektorale. Por ka pasur edhe përjashtime të rëndësishme, duke përfshirë kandidatin Romë në krye të listës së kandidatëve të AMIE-së në Korçë.

Kandidatët bënë fushatë lirisht në gjuhën e tyre të preferuar, edhe pse tubimet u mbajtën pothuajse ekskluzivisht në gjuhën shqipe, madje edhe prej partive që garonin me një platformë të veçantë për minoritetet. Posterat elektorale në të dyja gjuhët greke dhe maqedonase ishin të dukshme në zonat e populluara nga një numër i madh i këtyre grupeve minoritare. Disa kandidatë shprehën pakënaqësi se mediat kryesore i kushtuan pak vëmendje partive të pakicave kombëtare.

Ndonëse fletët e votimit ishin prodhuar vetëm në gjuhën shqipe, KQZ-ja shpërndahu materiale edukuese për zgjedhësit në gjuhët minoritare, megjithatë kjo u krye në një fazë të vonshme dhe në mënyrë jo të vazhdueshme. Pavarësisht disa evenimenteve të profilit të lartë për shpërndarjen e këtyre materialeve, ku morrën pjesë zyrtarë të lartë të KQZ-së, materialet në gjuhët minoritare ishin gati të pamundura për tu gjetur, madje edhe në zonat me popullsi të konsiderueshme minoritare. Një program edukues në një shkollë më të vogël për gratë Rome dhe Egjyptiane u mbështet nga prezenca e OSBE-së në Shqipëri.

Shumë bashkëbisedues raportuan se komuniteti Romë në veçanti dhe në një farë mase edhe komuniteti Egjyptian mbeten të cënuara nga praktikat e blerjes së votës.⁷³ Në disa raste zgjedhësit Romë dhe Egjyptian kanë raportuar se kanë qenë dëshmitarë në shpërndarjen e kuponave të karburantit ose parave kesh nga persona të njohur si të lidhur me dy partitë e mëdha politike. Në disa raste pjesëmarrja efektive e zgjedhësve ishte e kufizuar më tepër nga varfëria, mungesa e dokumentave të identitetit dhe ndonjëherë prej vështirësive gjuhësore.⁷⁴

KQZ-ja dhe palet e tjera të interesuara mund të organizojnë programe edukuese gjithëpërfshirëse në formë takimesh me zgjedhësit, të përshtatura për nevojat e komuniteteve Rome dhe Egjyptiane.

XII. VËZHGESIT VENDOR DHE NDËRKOMBËTAR

Në përputhje me angazhimet e OSBE-së, Kodi Zgjedhor parashikon vëzhgues vendas dhe ndërkombëtar në të gjitha nivelet e administrimit zgjedhor. Partitë parlamentare dhe koalicionet mund të caktojnë përfaqësues të përhershëm në KQZ, ndërsa partitë e tjera kanë të drejtën të caktojnë përfaqësues në KQZ vetëm gjatë periudhës zgjedhore. Të gjithë garuesit kanë të drejtë të caktojnë vëzhgues në KZAZ-të, KQV-të dhe VNV-të. Të drejtën për të caktuar vëzhgues brenda një koalicioni e ka vetëm koalicioni dhe jo partitë brenda tij. Duke qenë se koalicionet zakonisht dominohen nga partitë më të mëdha, disa bashkëbisedues të MVZ-së së OSBE/ODIHR-it prej partive më të vogla kritikuan këtë dispozitë pasi efektivisht kufizon aftësinë e tyre për të ndjekur procedurat e ditës së zgjedhjeve, nëse ata do të vendosnin ti bashkoheshin një koalicioni. Proçesi i akreditimit të

⁷³ Paragrafi 11 i Komentit të Përgjithshëm Nr.25 të UNHRC-së i vitit 1996, neni 25 i MNDCP-së thekson se “fushatat e edukimit dhe regjistrimit të zgjedhësve janë të nevojshme për të siguruar ushtrimin efektiv të të drejtave të nenit 25 nga një komunitet i informuar”.

⁷⁴ Disa nga bashkëbiseduesit e MVZ-së së OSBE/ODIHR-it e konsideruan taksën prej 1,200 Lek për nxerrjen e dokumentave të identitetit penguese dhe të tjerët raportuan shembuj të partive politike, që paguanin për nxjerrjen e kartave të identitetit për zgjedhësit Romë, duke u përpjekur në këtë mënyrë të influencenin votën e tyre.

vëzhguesve ishte gjithëpërfshirës dhe zgjedhjet u vëzhguan nga një numër përfaqësuesish të garuesve zgjedhor si edhe prej 4,252 vëzhgues vendor dhe 933 vëzhgues ndërkombëtar.

Vëzhguesit kanë të drejtë të vëzhgojnë të gjitha aspektet e procesit zgjedhor, por vetëm vëzhguesit që përfaqësonin subjektet zgjedhore kishin të drejtë të merrnin procesverbalet e rezultateve, duke i lënë kështu vëzhguesit vendor dhe ata ndërkombëtar pa të drejtën për të ndjekur plotësisht procesin e nxjerrjes së rezultateve dhe për të verifikuar rezultatet zgjedhore.

XIII. ANKESAT DHE APELIMET

Një sërë mospërputhjesh dhe mungesa e qartësisë në kuadrin ligjor, pengon procesin efektiv të zgjidhjes së mosmarrëveshjeve zgjedhore. Sipas Kodit Zgjedhor, vetëm partitë dhe kandidatët e regjistruar si subjekte zgjedhore kanë të drejtë të ankimojnë vendime të organeve të administratës zgjedhore dhe kjo është në kundërshtim me angazhimet e OSBE-së dhe praktikatat e mira.⁷⁵ Zgjedhësit mund të ankohen vetëm për gabimet në Listat e Zgjedhësve dhe grupet e vëzhguesve vendor mund të ankohen vetëm për vendimet që refuzojnë akreditimin e tyre.

Ligji nuk jep një përkufizim të qartë për subjektin zgjedhor. Neni 2.20 i Kodit Zgjedhor përcakton si subjekte zgjedhore: partitë politike, koalicionet, kandidatët e pavarur dhe kandidatët për kryetar bashkie, ndërkohë që Neni 63 nuk i liston kandidatët për kryetar bashkie si subjekt zgjedhor. Në një numër çështjesh, KQZ-ja dhe Kolegji Zgjedhor nuk i kanë konsideruar kandidatët për kryetar bashkie si subjekte zgjedhore dhe për këtë arsye kanë hedhur poshtë ankesat e tyre.⁷⁶

Në kundërshtim me praktikatat e mira, legjislacioni nuk ofron juridiksion të qartë në lidhje me shqyrtimin e ankesave për listën e zgjedhësve dhe çështje të tjera lidhur me fushatën.⁷⁷ Kodi Zgjedhor parashikon se ankesat kundër listës së zgjedhësve gjykohen nga gjykata e rrethit, ndërsa Ligji për Gjykatat Administrative parashikon se këto lloj ankesash janë pjesë e juridiksionit të Gjykatave Administrative.⁷⁸ Ligji nuk rregullon në mënyrë të qartë nëse KZAZ-të apo vetëm KQZ-ja kanë juridiksion për të gjykuar ankesat lidhur me fushatën, si edhe afatet për depozitimin dhe gjykimin e tyre.⁷⁹

Dispozitat e Kodit Zgjedhor lidhur me afatet për gjykimin e ankesave kundër vendimeve të KZAZ-ve janë kontradiktore. Neni 143.3 i Kodit Zgjedhor detyron KQZ-në të marrë vendim brenda dy ditëve nga depozitimi i ankesës, ndërkohë që Neni 131 parashikon si afat përfundimtar 48 orë, që KQZ-ja të marrë vendimin për të pranuar ankesën.

⁷⁵ Paragrafi 5.10 i vitit 1990 i OSBE-së së Dokumentit të Kopenhagenit deklaroi se “çdokush duhet të ketë një mjet efektiv për dëmshpërblim kundër vendimeve administrative”. Paragrafi II.3.3f i Kodit mbi Praktikatat më të Mira të Çështjeve Zgjedhore të Komisionit të Venecias, thekson: “Të gjithë kandidatët dhe të gjithë zgjedhësit e regjistruar në zonën përkatëse duhet të kenë të drejtën për të apeluar. Mund të vendoset dhe një kuorum i arsyeshëm për ankesat nga zgjedhësit për rezultatet e zgjedhjeve”.

⁷⁶ Në një rast, Kolegji Zgjedhor ka theksuar se kandidati për kryetar bashkie në Këlcyrë, nuk kishte të drejtë të apelonte vendimin e KQZ-së për të pranuar kërkesën e partisë së tij për tërheqjen e tij nga zgjedhjet.

⁷⁷ Shiko paragrafin II.3.3c të Kodit mbi Praktikatat më të Mira të Çështjeve Zgjedhore të Komisionit të Venecias, thekson se: “procedurat e ankimit dhe në veçanti, kompetencat dhe përgjegjësitë e organeve të ndryshme duhet të rregullohen në mënyrë të qartë me ligj, në mënyrë që të shmangen konfliktet e juridiksionit”.

⁷⁸ Gjykata e Lartë ka mbajtur një takim të përbashkët të kryetarëve të gjykatave administrative dhe gjykatave të qarqeve dhe ka arritur një marrëveshje jozyrtare, ku është vendosur se në situata të caktuara të paqartësisë ligjore, gjykatat e qarqeve janë përgjegjëse për ankesat mbi listat e zgjedhësve gjatë këtyre zgjedhjeve.

⁷⁹ Për shkak të kësaj mungese qartësie, KZAZ-ja Nr.11 ka refuzuar të shqyrtojë ankesën e PD-së, që pretendonte se mbi nëpunësit civil është ushtruar presion për të marrë pjesë në një tubim.

Vendimet e KQZ-së ose dështimet e saj për të marrë një vendim mund të apelohe në Kolegjin Zgjedhor, vendimet e së cilit janë përfundimtare. Kjo është kontradiktore me Nenin 43 të Kushtetutës, i cila garanton të drejtën për të ankimuar një vendim gjyqësor në një gjykatë më të lartë. Kolegji Zgjedhor ka në dispozicion 10 ditë për të gjykuar të gjitha çështjet.

Kuadri ligjor që rregullon zgjidhjen e mosmarrëveshjeve zgjedhore duhet të rishikohet në mënyrë gjithëpërfshirëse për të eliminuar boshllëqet dhe paqartësitë e identifikuara në këtë raport si dhe në raportet e mëparshme të OSBE/ODIHR-it, duke përfshirë këtu edhe subjektet që kanë të drejtë ankimi, afatet për gjykimin e ankesave dhe juridiksionin mbi listat e zgjedhësve dhe ankesat e lidhura me fushatën.

Çështjet që mund të përbënin vepra penale iu dërguan prokurorëve, por periudha e gjatë e hetimit nuk siguroi zgjidhjen në kohë brenda kontekstit zgjedhor, përfshirë këtu verifikimin e nënshkrimeve mbështetëse për kandidatët dhe regjistrimin e zgjedhësve.

KQZ-ja ka marrë 24 ankimime kundër vendimeve të KZAZ-ve, para ditës së zgjedhjeve, shumica në lidhje me regjistrimin e kandidatëve. Në disa raste, KQZ-ja shmangu marrjen e vendimeve përfundimtare, ashtu siç e parashikon ligji dhe ia ktheu ato për shqyrtim KZAZ-ve. Një sërë vendimesh të KQZ-së nuk janë marrë në përputhje me qëllimin e ligjit, duke bërë një interpretim të paqëndrueshëm dhe arbitrar të ligjit, që çon në pasiguri ligjore. Në shumicën e rasteve të vëzhguara, KQZ-ja nuk mundi të marrë vendime përfundimtare mbi ankesat brenda afateve të kërkuara ligjore.

Kolegji Zgjedhor përbëhet nga tetë gjyqtarë të gjykatave të apelit, të përzgjedhur me short përpara zgjedhjeve parlamentare të vitit 2013 dhe të cilët janë në detyrë deri kur të thërriten zgjedhjet e ardhshme parlamentare.⁸⁰ Çdo rast është shqyrtuar në seancë të hapur nga një panel prej pesë gjyqtarësh, që ndryshonte për çdo çështje, të zgjedhur me short nga radhët e tetë gjyqtarëve përpara gjykimin të çështjes. Gjyqtarët informuan MVZ-në e OSBE/ODIHR-it se çdo panel gëzonte diskrecion në zbatimin e ligjit sipas gjykimin të tyre, duke mos u influencuar nga ndonjë vendim i mëparshëm dhe si rezultat vendimmarrje ishte kontradiktore.

Para ditës së zgjedhjeve, Kolegji Zgjedhor shqyrtoi 23 apeline në mënyrë të përsheptuar. Megjithatë, vendimet nuk u publikuan në faqen e internetit të Gjykatës së Apelit të Tiranës në kohën e duhur. Në një rast Kolegji Zgjedhor nuk e ushtroi juridiksionin e tij për të zgjidhur një çështje në themel si organi përfundimtar për ankimin, por e ktheu atë tek KQZ-ja për shqyrtim të mëtejshëm.⁸¹ Në rastin tjetër, lista e kandidatëve të Partisë Demo-Kristiane (PDK-së) për këshillin bashkiak të Krujës nuk u regjistrua për shkak të mosveprimit të KZAZ-së.⁸² PDK-ja e kundërshtoi vendimin e KQZ-së për miratimin e fletës së votimit pa përfshirjen e tyre. Kolegji Zgjedhor rrëzoi kërkesën ankimore dhe deklaroi që mungesa e veprimit nga ana e KZAZ-së për të ushtruar detyrat e saj nuk ishte e mjaftueshme për të shpallur të pavlefshëm vendimin e KQZ-së.

Bashkëbiseduesit e ndryshëm të MVZ-së së OSBE/ODIHR-it shprehën mungesën e besimit në administrimin zgjedhor dhe gjykatat për shqyrtimin e paanshëm të ankimeve.⁸³ Në përgjithësi, mënyra me të cilën komisionet zgjedhore dhe Kolegji Zgjedhor shqyrtuan ankimet zgjedhore shpesh nuk ofroi zgjidhje efektive apo të përshtatshme në kohë për palët e interesuara, në kundërshtim

⁸⁰ Gjyqtarët vazhdojnë detyrën e tyre të zakonshme në gjykatat e ndryshme dhe udhëtojnë në Tiranë për çdo seancë që kanë.

⁸¹ Neni 158.4 i Kodit Zgjedhor parshikon se Kolegji Zgjedhor mund të urdhërojë vetëm KQZ-në që të marrë vendim në rastet kur KQZ-ja nuk arriti të marrë një vendim brenda afatit ligjor.

⁸² PKD-ja dorëzoi dokumentet për regjistrimin e listës së kandidatëve në KZAZ në 1 maj, megjithatë KZAZ-ja e regjistroi listën në 26 maj, pasi KQZ-ja kishte miratuar fletën e votimit.

⁸³ Shiko [Rezolutën e Asamblesë Parlamentare të Këshillit të Europës 2019\(2014\) 1 “Respektimi i detyrimeve dhe angazhimeve nga Shqipëria”](#).

kjo me paragrafin 5.10 të Dokumentit të Kopenhagenit të OSBE-së, së vitit 1990 dhe të standarteve të tjera ndërkombëtare.⁸⁴

Për të siguruar zgjidhje efektive, duhet të respektohen afatet ligjore për gjykimin e ankesave. Të gjitha organet të cilat shqyrtojnë ankesat zgjedhore, përfshirë dhe zyrat e prokurorisë, duhet të kryejnë shqyrtimet e tyre brenda një kohe të përshtatshme për të garantuar zgjidhje efektive. Si KQZ-ja, ashtu dhe Kolegji Zgjedhor duhet të sigurojnë përputhshmëri në vendimmarrjen e tyre në mënyrë që të mundësojnë siguri ligjore. Për të përmirësuar transparencën dhe llogaridhënien, KQZ-ja dhe Kolegji Zgjedhor duhet të publikojnë informacione mbi ankesat dhe vendimet e tyre në kohën e duhur.

XIV. DITA E ZGJEDHJEVE

Dita e zgjedhjeve u zhvillua përgjithësisht në mënyrë paqësore në të gjithë vendin. KQZ-ja njoftoi se pjesëmarrja e zgjedhësve ishte 48 për qind dhe pjesëmarrja e grave raportohet rreth 45 për qind.

Ndërsa vëzhguesit partiak ishin të pranishëm gjerësisht në të gjitha fazat e vëzhguara, vëzhguesit vendor u vërejtën në më pak se 20 për qind të QV-ve gjatë ditës së votimit dhe vëzhguan më pak se 50 për qind të qendrave të numërimit. Prezenca e vëzhguesve partiak ndihmoi në transparencën e procesit, megjithatë nganjëherë ata ndërhyjnë ose morrën pjesë në punën e KQV-ve, në kundërshtim me ligjin. Në disa raste, KQV-të u kërkuan vëzhguesve partiak të largoheshin kur votimi përfundoi, pavarësisht të drejtës që kanë partitë politike dhe kandidatët, për të pasur përfaqësues në të gjitha fazat e procesit.⁸⁵

A. HAPJA DHE VOTIMI

QV-të u hapën vonë në shumicën e rasteve të vëzhguara, disa më tepër se një orë.⁸⁶ Kjo kontribuoi në vlerësimin e përgjithshëm negativ të procedurave të hapjes në 25 për qind të vëzhgimeve. Nga vëzhgimet, hapja e vonët e QV-ve u bë kryesisht për shkak të mungesës së anëtarëve të KQV-ve, caktimit të tyre të vonuar ose zvendësimit të tyre, mungesës së njohurive të procedurave ose mungesës së materialeve zgjedhore.⁸⁷ Një QV speciale në burgun e Rrogozhinës nuk u hap fare, duke lënë 420 zgjedhës pa votuar. MNVZ-ja vërejtë një sërë problemesh proceduriale gjatë hapjes në 76 për qind të vëzhgimeve, duke përfshirë dështimin për të ndjekur procedurat e përcaktuara për etiketimin e kutive të votimit dhe vendosjen e procesverbaleve të kontrollit në kutitë e votimit.

Votimi u vëzhgua si i rregullt gjatë ditës së votimit dhe u vlerësua pozitivisht në 93 për qind e QV-ve të vëzhguara. Vëzhguesit mund të ndiqnin procesin kryesisht pa kufizime. Vëzhguesit raportuan se votimi në Devoll, Roskovec dhe Tepelenë u ndërpre për disa orë për shkak të gabimeve të zbuluara në fletët e votimit.⁸⁸ KQZ-ja morri vendim që votimi të rifillonte në zonat në fjalë, pa kryer ndryshime në

⁸⁴ Paragrafi 5.10 i Dokumentit të Kopenhagenit të OSBE-së, 1990 parashikon: "... çdokush duhet të ketë mjete efektive të dëshmshpërlimit kundër vendimeve administrative, duke garantuar kështu respektimin e të drejtave themelore dhe sigurimin e integritetit ligjor." Neni 8 i Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut shprehet se "Gjithkush ka të drejtë për mjete juridike të frytshme ...kundër veprimeve të cilat shkelin të drejtat themelore...".

⁸⁵ Nga vëzhgimet në ZAZ-të 23, 42 dhe 78.

⁸⁶ MNVZ-ja vëzhgoi rreth 30 QV, që u hapën me më shumë se një orë vones.

⁸⁷ Për shembull, në Kurbin anëtarët e KQV-ve hoqën dorë nga detyra duke shkaktuar vonesë dhe u zvendësuan më vonë nga KZAZ-të. Shumë KQV vepruan vetëm me katër anëtarët e PS-së/LSI-së. Në Korçë, kryetari i një KQV-je zvendësoi një nga anëtarët që mungonte me një vëzhgues të LSI-së.

⁸⁸ Në Devoll, emërtimi i APPD-së ishte shkruar gabim në fletën e votimit për këshillin bashkiak. Në Roskovec, dy kandidatë për kryetar bashkie ishin listuar nën të njëjtin emërtim koalicioni ASHE. Në Tepelenë, vendosja e numrave të kandidatëve për kryetar bashkie në fletën e votimit ishte e parregullt.

fletët e votimit. Nga vëzhgimet gjithashtu u vërejt se votimi u ndërpre edhe në një qendër të paraburgimit në Durrës për shkak të mungesës së fletëve të votimit.⁸⁹

Ndonëse vlerësimi i përgjithshëm i votimit ishte pozitiv, u vërejtën disa gabime proceduriale dhe disa parregullësi të tjera. Timbrosja e gishtit dhe procedurat e verifikimit të timbrosjes, masa kyçe kundër votimit të shumëfishtë nuk u zbatuan respektivisht në 9 dhe 22 për qind të QV-ve të vëzhguara. Rastet e votimit në grup u vëzhguan në rreth 17 për qind të QV-ve, të cilat rezultuan të kishin një ndikim të shpërpjestuar në zgjedhëset gra. Votimi me përfaqësim u vërejt drejtpërdrejt në pesë për qind të QV-ve të vizituara.⁹⁰ Një sërë nënshkrimesh identike në dukje dhe persona të njëjtë që asistojnë zgjedhës të shumëfishtë u vërejtën respektivisht në tre dhe dy për qind të QV-ve, çka mund të jetë tregues i votimit të shumëfishtë ose votimit me përfaqësim.

Shqetësim serioz përbën disajni i fletëve të votimit, të cilat përmbajnë një bar kod me një numër rendor serial, i cili mund të lidh fletën e shënuar të votimit me zgjedhës të veçantë. Kjo mund të kompromentoj sekretin e votës, duke shkelur paragrafin 7.4 të Dokumentit të Kopenhagenit të OSBE-së të vitit 1990 si edhe Marrëveshjen Ndërkombëtare mbi të Drejtat Civile dhe Politike.⁹¹

Në mënyrë që të sigurohet sekretin e votës dhe integriteti i procesit, çdo lidhje midis votës dhe një zgjedhësi specifik nuk duhet të jetë e mundur.

Për të promovuar një pjesëmarrje më të gjerë të kategorive të zgjedhësve, KQZ-ja përgatiti modele fletësh votimi Braille për zgjedhës me shikim të dëmtuar dhe instaloi platforma të pjerrëta në disa prej QV-ve për zgjedhës me aftësi të kufizuara fizike. Megjithatë në 67 për qind të vëzhgimeve, ambjentet ishin të paaksesueshme për zgjedhësit në karrige me rrota dhe në 35 për qind të vëzhgimeve planimetria e QV-ve ishte e papërshtatshme për hyrjen e tyre. Këto shifra janë veçanërisht të rëndësishme duke pasur parasysh mungesën e dispozitave ligjore për votimin nga shtëpia, çka i privon zgjedhësit me aftësi të kufizuara nga mundësia për të votuar jashtë QV-ve.⁹² Aty ku kërkohej votimi i asistuar për personat me aftësi të kufizuara, në shumicën e rasteve KQV-të nuk iu përmbajtën procedurave.⁹³

Konsideratë duhet t'i jepet futjes së mekanizmave shtesë për të lejuar zgjedhësit me lëvizshmëri të kufizuar për të ushtruar të drejtën e tyre të votës, si edhe për të promovuar më tej të drejtën universale për të votuar.

Materiale të fushatës u vërejtën në një afërsi prej 150 metrash nga QV-të në 22 për qind të vëzhgimeve, në kundërshtim me Kodin Zgjedhor. Tensione apo trazira në QV-të ose në afërsi të tyre u raportuan në tre për qind të vëzhgimeve. Në disa zona u vërejtë prezenca e grupeve të mbështetësve partiak brenda dhe jashtë QV-ve, të cilët mund të jenë potencialisht intimiduese për zgjedhësit. Kjo ishte veçanërisht problematike në Vorë.⁹⁴ Gjithashtu, MNVZ-ja vëzhgoi grupe njerëzish që

⁸⁹ KZAZ-ja dorëzoi 200 fletë votimi tek kjo QV; megjithatë rreth 80 fletë votimi shtesë ende mungonin.

⁹⁰ Në Shkodër u vërejtën katër raste ku zgjedhësit nënshkruan listën e zgjedhësve dhe u larguan nga QV-ja pa marrë fletë votimi dhe pa hedhur votën.

⁹¹ Paragrafi 7.4 i Dokumentit të Kopenhagenit të OSBE-së i vitit 1990 angazhon shtetet pjesëmarrëse të “sigurojnë që votat të hidhen me votim të fshehtë ose sipas procedurave ekuivalente të votimit të lirë”. Shiko gjithashtu Nenin 25 të MNDCP-së.

⁹² Neni 29.a(i) i CRPD-së u kërkon shteteve të sigurojnë “që procedurat e votimit, strukturat dhe materialet të jenë të përshtatshme, të aksesueshme dhe të lehta për tu kuptuar apo përdorur”.

⁹³ Në shumicën e rasteve të vëzhguara, zgjedhësit që asistuan zgjedhësit e tjerë nuk nënshkruan ndonjë deklaratë zotimi për të ndjekur vullnetin e zgjedhësit, në kundërshtim me ligjin. Në disa raste, vëzhguesit partiak asistuan zgjedhësit, duke shkelur ligjin.

⁹⁴ Grupe të tilla u vëzhguan në ZAZ-të 26, 28 dhe 39. Vëzhguesit raportuan se vëzhguesit e PS-së larguan zgjedhësit prej QV-së në Vorë, çka shkaktoi trazira dhe çoi në mbylljen e QV-së për një kohë të shkurtër.

përfaqësonin PS-në dhe LSI-në me laptopë dhe lista zgjedhësish, duke kontrolluar kartat e identitetit të zgjedhësve jashtë disa QV-ve.⁹⁵ Në Berat dhe Durrës u vëzhguan dy raste të dukshme të blerjes së votës, duke shënjestruar specifikisht komunitetet Rome dhe Egjyptiane.

B. NUMËRIMI DHE SHPALLJA E REZULTATEVE

Mbyllja e QV-ve u vlerësua pozitivisht në 88 për qind të vëzhgimeve. KQV-të e vëzhguara nuk ndoqën gjithmonë procedurat kyçe për numërimin e nënshkrimeve në listën e zgjedhësve (5 për qind) dhe të fletëve të papërdorura të votimit (8 për qind) dhe nuk vendosën gjithmonë të dhënat e mbylljes së qendrave të votimit në kutitë e votimit (13 për qind). Këto gabime procedurale dobësuan masat e sigurisë dhe transparencës dhe kontribuan në zgjatjen e kohës së pranimit të kutive të votimit dhe materialeve dhe në një proces të gjatë numërimi. Transferimi i materialeve u vlerësua përgjithësisht pozitivisht, megjithëse gati 20 për qind e KQV-ve të vëzhguara nuk ishin në gjendje ti dorëzonin materialet e tyre brenda afatit ligjor prej tre orësh.

Marrja e materialeve zgjedhore u vlerësua pozitivisht në 98 për qind të VNV-ve të vëzhguara. Në përgjithësi transparenca e procesit u siguroi, megjithëse në disa raste të izoluar mbipopullimi i ambjenteve ndikoi në aftësinë për të vëzhguar. Klima e përgjithshme në VNV-të gjatë numërimit u vlerësua pozitivisht në 87 për qind të vëzhgimeve, ndërsa vlerësimet negative ishin kryesisht për shkak të strukturave të papërshtatshme të VNV-ve, tensioneve dhe trazirave, dhe pranisë së personave të paautorizuar, të cilët herë pas here ndërhyjnë në proces.⁹⁶ Në një të katërtën e VNV-ve të vizituara, vëzhguesit e MNVZ-së nuk kishin një fushëpamje të qartë të procedurave të numërimit, për shkak të kufizimeve në lëvizjet e tyre ose mbipopullimit.

Numërimi nuk filloi menjëherë pas marrjes së materialeve në shumë prej VNV-ve të vëzhguara, për shkak të pushimeve të njoftuara ose mungesës së GN-ve. Me përjashtime të vogla, numërimi më vonë vijoi pa probleme.⁹⁷ Vëzhguesit e vlerësuan pozitivisht numërimin në 95 për qind të numërimeve të vëzhguara. Pavarësisht vlerësimit përgjithësisht pozitiv, vëzhguesit raportuan disa tentativa për të ndërprerë procesin e numërimit,⁹⁸ si edhe disa parregullsi procedurale, të cilat pasqyruan mungesën e trajnimit të GN-ve. Për shembull, fletët e votimit nuk ekspozoheshin siç duhet në kamera për të treguar vultat në 12 për qind të vëzhgimeve, ndërsa në 13 për qind të numërimeve u vëzhgua se numri i fletëve të votimit nuk u krahasua me numrin e nënshkrimeve në listën e zgjedhësve.

Në 7 për qind të VNV-ve të vëzhguara, vëzhguesve partiak ndonjëherë iu mohua mundësia për të kundërshtuar votat dhe në 57 për qind të vëzhgimeve, arsyet për kundërshtimin e fletëve të votimit nuk ishin regjistruar në fletët e votimit. Në përgjithësi, shifrat në tabelat e rezultateve përputheshin në mënyrë të vazhdueshme, edhe pse vëzhguesit nuk ishin në gjendje të ndiqnin procesin e futjes së të dhënave nga afër. Ndërsa vëzhguesit vendor dhe ata ndërkombëtar nuk kishin të drejtë të merrnin një kopje të tabelës së rezultateve, edhe vëzhguesit partiak nuk u pajisën me kopje në afërsisht 30 për qind të vëzhgimeve. Kjo dëmtoi transparencën e procesit të numërimit dhe të nxjerrjes së rezultateve.

⁹⁵ Për shembull, në ZAZ-të 24, 28, 33, 34, 48, 49 dhe 59.

⁹⁶ Në 23 qershor, KQZ-ja u bëri thirrje partive politike të reduktojnë numrin e vëzhguesve të tyre në VNV-të dhe u bëri thirrje njerëzve të paautorizuar, garuesve dhe deputetëve të mos ushtrojnë presion ndaj GN-ve.

⁹⁷ Disa GN (në Elbasan, Gjirokastrë, Shkodër, Vlorë) ishin ende duke u emëruar dhe trajnuar ndërkohë që numërimi ishte në proces në VNV-të e tjera. Numërimi nuk filloi në ZAZ-të 1 dhe 2 (Shkodër) deri më 22 qershor dhe vazhdoi me ndërprerje kryesisht për shkak të emërimeve të vonuara të GN-ve dhe mosmarrëveshjeve ndërmjet anëtarëve të PS-së dhe PD-së në grupet e numërimit. Pavarësisht disa përpjekjeve të KQZ-së për të ndërhyrë dhe për të shpejtuar procesin, numërimi në Shkodër u tejgjatë, dhe më 27 qershor KQZ-ja vendosi ti numëronte votat në Tiranë.

⁹⁸ Vëzhguesit kanë vërejtur pezullimin e numërimit për shkak të largimit të qëllimshëm të anëtarëve të caktuar nga PD-ja në GN-të e ZAZ-ve 1, 10, 15, 53 dhe 84.

Në prag të ditës së zgjedhjeve partitë e vogla shprehën shqetësimin e tyre tek MVZ-ja e OSBE/ODIHR-it rreth mundësisë së manipulimit të shumës totale të votave të tyre gjatë numërimit dhe nxjerrjes së rezultateve. Gjatë dhe pas numërimit këto pretendime vazhduan, duke përfshirë ato nga PDIU-ja, Partia Fryma e Re Demokratike dhe kandidati për kryetar bashkie për Tiranën Arben Tafaj.

Vëmendje duhet t'i kushtohet rritjes së transparencës në procesin e nxjerrjes së rezultateve, përfshirë edhe hedhjen e të dhënave tek KZAZ-të. Të gjithë vëzhguesit duhet të kenë të drejtën të marrin kopje të vërtetuara të rezultateve.

XV. ZHVILLIMET PAS DITËS SË ZGJEDHJEVE

A. ANKESAT DHE APELIMET PAS DITËS SË ZGJEDHJEVE

Subjektet zgjedhore mund të ankimojnë rezultatin e aprovuar nga KZAZ-të tek KQZ-ja brenda pesë ditëve. Rezultatet për bashkitë me dy apo më shumë ZAZ brenda të njëjtit territor shpallen nga KQZ-ja dhe ato mund të ankimohen vetëm tek vet KQZ-ja brenda të njëjtit afat kohor. Kërkesat për pavlefshmërinë e zgjedhjeve në QV-të e veçanta gjithashtu mund të bëhen brenda pesë ditëve nga shpallja e rezultateve. KQZ-ja merr vendim mbi ankesat brenda dhjetë ditëve me shumicë të cilësuar.⁹⁹ Vendimet e KQZ-së për rezultatet e zgjedhjeve mund të ankimohen në Kolegjin Zgjedhor brenda pesë ditëve.

Nga 91 ankesat e depozituara në KQZ vetëm një nuk u refuzua. Ankesat e refuzuara përfshinin 21 kërkesa për anulimin e rezultatit, kurse të tjerat kërkonin ndryshim të tabelës së rezultateve dhe rinumërim.

Një numër i konsiderueshëm ankesash u paraqitën nga LSI-ja dhe PD-ja kundër rezultateve në Durrës, Kurbin, Shkodër dhe Vorë. PD-ja pretendoi se në Durrës persona të tjerë votuan në emër të emigrantëve që jetojnë jashtë vendit. PD-ja gjithashtu pretendoi se kanë ndodhur disa parregullsi në Shkodër, përfshirë hapjen me vonesë të një QV-je dhe largimin e anëtarëve të PD-së nga komisionet zgjedhore. Në të dyja rastet, KQZ-ja pranoi kërkesën e PD-së për të hapur kutitë me materiale zgjedhore për të shqyrtuar provat më pas hodhi poshtë të dyja ankesat për shkak të arsyeve të pamjaftueshme për zhvlerësimin e rezultatit të zgjedhjeve.

LSI-ja kërkoi rikandidim për garën për kryetar bashkie në Vorë duke marrë parasysh diferencën e vogël të rezultatit, dhe pretendoi se një numër i madh zgjedhësish ishin regjistruar në mënyrë fiktive në bashki. KQZ-ja pushoi çështjen pa shumicën e cilësuar të votave të kërkuar, duke pretenduar se këto kërkesa ishin përtej kompetencës së saj, pasi çështja e regjistrimit të zgjedhësve i është dërguar më parë DPGJC-së dhe zyrës së Prokurorisë së Tiranës. LSI-ja nuk e ankmoi vendimin. PD-ja ankmoi vendimin e KZAZ-së së Kurbinut mbi rezultatet e zgjedhjeve për kryetar bashkie dhe kërkoi rivotim bazuar në shkelje të ndryshme, duke përfshirë vendimin e KQZ-së për të shkarkuar anëtarët e PD-së nga komisionet zgjedhore, në prag të ditës së zgjedhjeve. KQZ-ja hodhi poshtë ankesën mbi baza procedurale duke pretenduar se ajo ishte paraqitur jashtë afatit pesë ditor. Megjithatë, KQZ-ja nuk e përcaktoi afatin nga data e vendimit të KZAZ-së mbi rezultatet, por nga data kur KQZ-ja kishte vendosur të shkarkonte komisionerët e PD-së.

Shumica e ankesave janë paraqitur nga partitë brenda koalicionit të kryesuar nga PD-ja ose nga partitë e tjera më të vogla. Ankesat pretendonin parregullsi në procedurat e votimit dhe të numërimit, në raste

⁹⁹ KQZ-ja hodhi poshtë tre ankesa në lidhje me rezultatet pa një shumicë të cilësuar, në kundërshtim me nenin 24.1.b të Kodit Zgjedhor.

të veçanta ankesa për votimin me përfaqësim dhe votimin në grup dhe shqetësime mbi vlefshmërinë e fletëve të votimit dhe caktimin e tyre për partitë. KQZ-ja shqyrtoi rreth 33 ankesa në themel, ndërsa pjesa tjetër u hodhë poshtë mbi baza procedurale ose për shkak të mungesës së provave. Në një numër rastesh, pretendimet e paditësit nuk kishin prova mjaftueshëm për të vërtetuar pretendimet e tyre. Përveç kësaj, KQZ-ja ktheu mbrapsht një numër të konsiderueshëm ankesash për korrigjime teknike. Shumica e këtyre ankesave nuk u riparaqitën ose u paraqitën pas afatit të përcaktuar nga KQZ-ja. Shumë vendimeve të KQZ-së u mungonte arsyetimi i bashkuar dhe disa nuk përmbanin faktet e plota dhe rrethanat e rastit të shqyrtuar dhe në disa raste ato nuk u botuan në kohë, siç kërkohet nga ligji. Më pas, Kolegji Zgjedhor hodhi poshtë të gjitha 16 ankesat kundër vendimeve të marra nga KQZ-ja pas ditës së zgjedhjeve.

Komisionet Zgjedhore dhe gjykatat duhet të mos trajtojnë çështjet në mënyrë tepër formale, por duhet të konsiderojnë plotësisht të gjitha rastet, dhe të shqyrtojnë përmbajtjen e të gjitha provave të rëndësishme në gjykimin e ankesave dhe apelimeve.

B. SHPALLJA E REZULTATEVE

Sipas ligjit, KZAZ-të duhet të përpilojnë rezultatet deri në orën 22:00, të datës 22 qershor. Vëzhguesit e MNVZ-së raportuan, se numërimi i votave për kryetar bashkie përfundoi para afatit vetëm në disa ZAZ, ndërsa në shumicën e zonave numërimi për të dyja garat vazhdoi përtej afatit ligjor, kryesisht për shkak të problemeve logjistike me numërimin e centralizuar si dhe të mungesës së stafit. Më 28 qershor, KQZ-ja njoftoi se numërimi i votave kishte përfunduar në të gjitha ZAZ-të. Pas një procesi të tejzgjatur ankesash dhe apelimesh, më 10 gusht, KQZ-ja shpalli rezultatet përfundimtare të zgjedhjeve për të gjitha 61 bashkitë. Nëntë nga 61 kryetar bashkish dhe rreth 35 për qind e këshilltarëve të zgjedhur ishin gra.

XVI. REKOMANDIMET

Këto rekomandime, siç janë paraqitur në të gjithë tekstin, ofrohen me synimin për të përmirësuar zhvillimin e zgjedhjeve në Shqipëri dhe për të mbështetur përpjekjet për t'i sjell ato në përputhje të plotë me angazhimet e OSBE-së, detyrimet e tjera ndërkombëtare dhe standartet për zgjedhje demokratike. Këto rekomandime duhen lexuar së bashku me rekomandimet e mëparshme të OSBE/ODIHR-it, që mbeten për t'u trajtuar. OSBE/ODIHR-i mirëpret angazhimin publik të Kryeministrit Edi Rama të bërë më 22 qershor për trajtimin e plotë të këtyre rekomandimeve dhe më 1 shtator nga kryetari i PD-së Lulzim Basha për t'i zbatuar menjëherë rekomandimet.¹⁰⁰ OSBE/ODIHR-i është i gatshëm që të ndihmojë autoritetet shqiptare për të përmirësuar më tej procesin zgjedhor dhe për të trajtuar rekomandimet e përmbajtura në këtë raport dhe në raportet e mëparshme.¹⁰¹

A. REKOMANDIMET PRIORITARE

1. Vëmendje duhet t'i jepet rritjes së pavarësisë, paanësisë dhe kapacitetit profesional të komisioneve zgjedhore. Ligji mund të ndryshohet në mënyrë që të lejojë caktimin e komisionerëve jo partiak në të gjitha nivelet dhe në këtë mënyrë të depolitizohet administrimi zgjedhor. KQZ-ja duhet të implementojë në mënyrë të paanshme shkronjat dhe shpirtin e ligjit.

¹⁰⁰ Shiko "[Një mesazh falenderimi për besimin e madhë](#)" të Kryeministrit në një konferencë shtypi në 22 qershor dhe "[Intervistën e Kryetarit të PD-së Lulzim Basha](#)" në 1 shtator.

¹⁰¹ Në paragrafin 25 të Dokumentit të Stambollit të OSBE-së të vitit 1999, shtetet pjesëmarrëse të OSBE-së u angazhuan "të ndiqnin menjëherë vlerësimet dhe rekomandimet e ODIHR-it për zgjedhjet".

Kapaciteti i sekretarisë së KQZ-së duhet të fuqizohet për të siguruar shkëmbimin e informacioneve thelbësore ndërmjet administratës zgjedhor.

2. Kodi Zgjedhor duhet të ishte ndryshuar në mënyrë që të eliminonte mangësitë dhe paqartësitë e identifikuar në raportet e mëparshme të OSBE/ODIHR-it. KQZ-ja duhet të trajtojë në mënyrë të menjëhershme çdo paqartësi dhe hapësirë ligjore që paraqitet duke përdorur rregulloret dhe udhëzimet.
3. Kuadri ligjor që rregullon zgjidhjen e mosmarrëveshjeve zgjedhore duhet të rishikohet në mënyrë gjithëpërfshirëse për të eliminuar boshllëqet dhe paqartësitë e identifikuar në këtë raport si dhe në raportet e mëparshme të OSBE/ODIHR-it, duke përfshirë këtu edhe subjektet që kanë të drejtë ankimi, afatet për gjykimin e ankesave dhe juridiksionin mbi listat e zgjedhësve dhe ankesat e lidhura me fushatën.
4. Në mënyrë që të sigurohet sekreti i votës dhe integriteti i procesit, çdo lidhje midis votës dhe një zgjedhësi specifik nuk duhet të jetë e mundur.
5. Dispozitat penale për shpifje duhet të shfuqizohen duke i dhënë përparësi mjeteve juridike civile të hartuara për të rivendosur reputacionin e dëmtuar.
6. Komisionet Zgjedhore dhe gjykatat duhet të mos trajtojnë çështjet në mënyrë tepër formale, por duhet të konsiderojnë plotësisht të gjitha rastet, dhe të shqyrtojnë përmbajtjen e të gjitha provave të rëndësishme në gjykimin e ankesave dhe apelimeve.
7. Vëmendje duhet t'i kushtohet shfuqizimit të dispozitës së Nenit 84.1 të Kodit Zgjedhor që lejon filmimet e prodhuara nga partitë politike të transmetohen në lajme.
8. Afatet e përshpejtuara për dorëzimin e raporteve financiare tek audituesit e KQZ-së dhe publikimi i tyre në kohë duhet të përcaktohen ligjërisht. Për të rritur transparencën dhe llogaridhënien, garuesit mund të detyrohen të publikojnë raporte paraprake mbi të ardhurat dhe shpenzimet e fushatës para ditës së zgjedhjeve.

B. REKOMANDIMET E TJERA

REGJISTRIMI I ZGJEDHËSVE

9. Kufizimet e përgjithshme të së drejtës për të votuar të personave me aftësi të kufizuara mendore duhet të hiqen ose duhet të vendoset rast pas rasti, duke u bazuar në rrethanat specifike. Vëmendje i duhet kushtuar sigurimit të personave të huaj me të drejtën për të votuar në zgjedhjet vendore, pas një periudhe të caktuar banimi në vendin ku zhvillohen zgjedhjet, kur këta të fundit përmbushin të njëjtat detyrime ligjore që përmbushin qytetarët e tjerë.
10. Duhet shtuar përpjekjet për të siguruar, që të gjithë zgjedhësve t'u caktohet një kod i saktë identifikues adrese dhe që të dhënat e dyfishuara të verifikohen dhe zgjidhen. Duhet të merren masa të qëndrueshme për të siguruar mosvazhdimësinë e praktikave që lidhen me heqjen e zgjedhësve mbi moshën 100 vjeç nga listat e votimit dhe të sigurohet regjistrim i përshtatshëm për të burgosurit. Autoritetet duhet të fillojnë në kohë hetimet rreth pretendimeve specifike për zgjedhës të shtuar në regjistrin civil dhe listat e zgjedhësve në kundërshtim me ligjin.

REGJISTRIMI I KANDIDATËVE

11. Rregullat për regjistrimin e kandidatëve, duke përfshirë procedurat për mbledhjen, verifikimin dhe miratimin e nënshkrimeve mbështetëse, duhet të jenë të qarta dhe të rregulluara mjaftueshëm para zgjedhjeve për të siguruar qëndrueshmëri dhe siguri ligjore.
12. Vendimet për regjistrimin e kandidatëve duhet të merren para fillimit të periudhës së fushatës për të siguruar mundësi të barabarta për të gjithë garuesit. Kodi Zgjedhor duhet të përfshijë dispozita në lidhje me kohën dhe kushtet për tërheqjen nga gara të kandidatëve të regjistruar. Gjithashtu duhet të vendosen masa mbrojtëse për të siguruar, që të mos abuzohet me të drejtën për të tërhequr kandidatët nga gara.

FUSHATA ZGJEDHORE DHE FINANCIMI I FUSHATËS

13. Autoritetet dhe partitë politike duhet të sigurohen që të mos ushtrohet presion ndaj punonjësve të sektorit publik, mbështetësve politik apo të tjerëve për të marrë pjesë në aktivitetet e fushatës apo për të votuar në një mënyrë të caktuar. Organet e zbatimit të ligjit duhet të marrin hapa më të vendosura për të parandaluar, identifikuar, hetuar dhe ndjekur penalisht rastet e provuara të presionit dhe frikësimit të zgjedhësve, si edhe keqpërdorimit të burimeve shtetërore për qëllime elektorale.
14. Nevojiten përpjekje shtesë për të trajtuar problemin e vazhdueshëm të blerjes së votës, si nëpërmjetë edukimit të zgjedhësve ashtu edhe nëpërmjet ndjekjes penale, me qëllim rikthimin e besimit në procesin zgjedhor. Partitë politike mund të bëjnë një angazhim konkret dhe të vërtet për të dënuar praktikën e blerjes së votës. Blerja e votës duhet të përcaktohet qartë në ligj dhe duhet të jetë subjekt i sanksioneve efektive në përpjestim më shkeljene e kryer.
15. Kandidatëve të pavarur duhet tu sigurohet akses i barabartë i fondeve publike.

MEDIA

16. AMA duhet të monitorojë median gjatë dhe ndërmjet zgjedhjeve në mënyrë që të zbatojë dispozitat ligjore për mbulimin e paanshëm të aktorëve politikë, duke përfshirë dispozitat për mbulimin e barabartë të lajmeve për garuesit gjatë fushatave zgjedhore. Anëtarët e AMA-së duhet të emërohen në një mënyrë që të siguroj pavarësinë e saj nga ndikimi politik.
17. Vëmendje duhet t'i jepet rishikimit të metodologjisë së BMM-së për të përfshirë në monitorim edhe tonin e mbulimit si dhe një numër më të madh transmetuesish. Kodi Zgjedhor duhet të qartësojë dispozitat për sanksionet për mbulim mediatik të pabalancuar; për shembull, transmetuesit mund të marrin një paralajmërim dhe mund t'u akordohet një afat kohor i caktuar për të ribalancuar mbulimin, para se të gjobiten.
18. Për të lehtësuar qasjen e publikut në një gamë të gjerë pikëpamjesh politike dhe për të kompensuar lidhjen e mediave komerciale me personat në pushtet, autoritetet duhet të mendojnë për të fuqizuar transmetuesin publik shtetror, duke i siguruar atij liri të mjaftueshme financiare dhe editoriale nga qeveria.
19. Të dhëna të sakta mbi pronësinë e mediave duhet të bëhen publike, në mënyrë që të zbulohen ndikimet e mundshme në politikën editoriale dhe për të zbatuar dispozitat ekzistuese ligjore përsa i përket përqendrimit mediatik.

PJESËMARRJA E PAKICAVE KOMBËTARE

20. KQZ-ja dhe palët e tjera mund të organizojnë programe edukuese gjithëpërfshirëse në formën e takimeve me zgjedhësit, të përshtatura për nevojat e komuniteteve Rome dhe Egjyptiane.

ANKESAT DHE APELIMET

21. Për të siguruar zgjidhje efektive, duhet të respektohen afatet ligjore për gjykimin e ankesave. Të gjitha organet të cilat shqyrtojnë ankesat zgjedhore, përfshirë dhe zyrat e prokurorisë, duhet të kryejnë shqyrtimet e tyre brenda një kohe të përshtatshme për të garantuar zgjidhje efektive. Si KQZ-ja, ashtu dhe Kolegji Zgjedhor duhet të sigurojnë përputhshmëri në vendimmarrjen e tyre, në mënyrë që të mundësojnë siguri ligjore. Për të përmirësuar transparencën dhe llogaridhënien, KQZ-ja dhe Kolegji Zgjedhor duhet të publikojnë informacione mbi ankesat dhe vendimet e tyre në kohën e duhur.

DITA E ZGJEDHJEVE

22. Konsideratë duhet t'i jepet futjes së mekanizmave shtesë për të lejuar zgjedhësit me lëvizshmëri të kufizuar për të ushtruar të drejtën e tyre të votës, si edhe për të promovuar më tej të drejtën universale për të votuar.
23. Vëmendje duhet t'i kushtohet rritjes së transparencës në procesin e nxjerrjes së rezultateve, përfshirë edhe hedhjen e të dhënave tek KZAZ-të. Të gjithë vëzhguesit duhet të kenë të drejtën të marrin kopje të vërtetuara të rezultateve.

SHTOJCË I: REZULTATET PËRFUNDIMTARE

Numri i zgjedhësve të regjistruar	3,370,206
Numri i votave të vlefshme	1,562,161
Pjesëmarrja	48 për qind

Rezultatet për kryetar bashkie

Subjekti Zgjedhor	Mandate
Aleanca për Shqipërinë Europiane	45
Aleanca Popullore për Punë dhe Dinjitet	15
Minoriteti Etnik Grek për të Ardhmen	1

Rezultatet e garës për Këshillat Bashkiak

Subjektet zgjedhore	Vota të marra		Vende
	Numri	Përqindja	
Aleanca për Shqipërinë Europiane	991,609	63.48	1,049
Përfshin			
Partia Socialiste	402,709	25.78	394
Lëvizja Socialiste për Integrim	259,934	16.64	292
Partia për Drejtësi, Integrim dhe Unitet	59,701	3.82	61
Fryma e Re Demokratike	29,984	1.92	36
Partia Demokracia Sociale	20,064	1.28	26
Partia Demokristiane	20,271	1.30	24
Partia Socialiste e Vërtet 91	17,465	1.12	21
Partia Socialiste e Moderuar	15,355	0.98	18
Aleanca Arbnore Kombëtare	12,647	0.81	18
Partia Ligj dhe Drejtësi	8,670	0.55	15
Partia G99	9,490	0.61	14
Aleanca Demokratike	11,392	0.73	13
Partia e Gjelbër	10,221	0.65	12
Partia e Unitetit Kombëtar	10,078	0.64	11
Aleanca e Maqedonasve për Integrim Europian	3,647	0.23	9
Partia Aleanca Demokristiane	7,953	0.51	8
Aleanca për Demokraci dhe Solidaritet	9,008	0.58	7
Partia Ardhmëria Shqiptare	7,314	0.47	7
Partia Shqiptare e Atdheut	5,162	0.33	6
Partia Personat me Aftësi të Kufizuara	7,132	0.46	5
Partia Demokracia e Re Europiane	5,521	0.35	5
Partia Lëvizja për Drejtësi e Shqiptarëve	4,664	0.30	5
Partia Social Puntore Shqiptare	4,622	0.30	5
Partia Forca Rinia	5,947	0.38	4
Partia për Mbrojtjen e të Drejtave të Emigrantëve	4,813	0.31	4
Partia për Europeanizimin dhe Integrimin e Shqipërisë	3,759	0.24	4
Partia e të Drejtave të Mohuara	3,443	0.22	4
Partia Komuniste e Shqipërisë	4,077	0.26	3
Partia e Reformave Demokratike Shqiptare	3,957	0.25	3
Partia e Pajtimit Kombëtar	2,526	0.16	3
Partia Lëvizja Demokratike për Ndryshim	3,990	0.26	2
Partia Rrugë e Lirisë	3,919	0.25	2
Aleanca për Barazi dhe Drejtësi Europiane	3,271	0.21	2

Partia e Punës e Shqipërisë	2,795	0.18	2
Partia Demokratike e Bashkimit Myslyman Shqiptar	2,676	0.17	2
Partia e Çështjeve Shqiptare	2,463	0.16	1
Partia Komuniste e Shqipërisë - 8 Nëntori	969	0.06	1
Aleanca Popullore për Punë dhe Dinjitet	507,285	32.47	510
përfshin			
Partia Demokratike	317,620	20.33	299
Partia Republikane	53,784	3.44	63
Partia Lëvizja për Zhvillim Kombëtar	19,644	1.26	20
Partia e Ballit Kombëtar Demokrat	14,116	0.90	20
Partia Lëvizja e Legalitetit	13,812	0.88	17
Partia Agrare Ambjentaliste	13,400	0.86	16
Partia Bashkimi Liberal Demokrat	12,949	0.83	15
Partia Ora e Shqipërisë	10,745	0.69	12
Partia e Ballit Kombëtar	14,137	0.90	11
Partia Bashkimi Demokrat	9,154	0.59	10
Partia Konservatore	7,357	0.47	9
Partia e të Drejtave të Mohuara e Re	6,491	0.42	7
Partia Lidhja Demokristiane Shqiptare	8,559	0.55	6
Partia Mendimi i Djathtë Liberal	2,972	0.19	3
Partia Popullore Demokristiane e Shqipërisë	2,545	0.16	2
Partitë jashtë koalicioneve	55,968	3.58	33
përfshin			
Partia Bashkimi për të Drejtat e Njeriut	14,771	0.95	16
Minoriteti Etnik Grek për të Ardhmen	3,144	0.20	8
Partia Social Demokrate	22,320	1.43	6
Partia Kristian Demokrate	9,424	0.60	2
Lëvizja Demokratike për Vlera, Mirëqenie, Progres	1,942	0.12	1
Kandidatë të pavarur	7,299		3

Burimi: Komisioni Qendror i Zgjedhjeve

SHTOJCË II: LISTA E VËZHguesVE E MISIONIT NDËRKOMBËTAR TË VËZHGIMIT TË ZGJEDHJEVE

VËZHguesIT AFATSHKURTËR

Kongresi i Autoriteteve Lokale dhe Rajonale i Këshillit të Europës

Anëtarët e Kongresit:

Stewart Dickson	Kryetar i Delegacionit	Britani e Madhe
Emin Yeritsyan		Armeni
Hannes Weninger		Austri
Randi Mondorf		Danimark
Mihkel Juhkami		Estoni
Xavier Cadoret		Francë
Jean-Louis Testud		Francë
Linus Förster		Gjermani
Mary Hegarty		Irland
Matteo Toscani		Itali
Line Vennesland Fraser		Norvegji
Ludmila Sfirloaga		Rumani
Leila Hunziker		Zvicër
Gaye Doganoglu		Turqi
Nigel Mermagen		Britani e Madhe

Anëtarët e Komitetit të Rajoneve të BE-së:

Declan McDonnell	Zëdhënës	Irland
Arnoldas Abramavicius		Lituani
Adam Banaszak		Poloni
Doreen Huddart		Britani e Madhe
Kevin Peel		Britani e Madhe

Anëtarët e Sekretariatit:

Christine Binder		Austri
Renate Zikmund		Francë
Martine Roudolff		Francë
Ségolène Tavel		Francë
Sandro Weltin		Francë

Vëzhguesit Afatshkurtër të MVZ-së së OSBE/ODIHR-it

Walter Josef Fend		Austri
Eni Gjergji		Austri
Philippe Adriaens		Belgjik
Gilles Bauwens		Belgjik
Linda Conings		Belgjik
Julien Sassel		Belgjik
Xavier Timmermans		Belgjik
Veronika Bajgarova		Republika Çeke
Jakub Drmola		Republika Çeke
Petra Kratochvilova		Republika Çeke
Katerina Palova		Republika Çeke
Zuzana Stiborova		Republika Çeke
Hanne Susse Bøtefyr Bergmann		Danimark
Dorte Broen		Danimark
Tue Magnussen		Danimark
Claus Stougaard-Andresen		Danimark

SorenThunedborg	Danimark
PederVentegodt	Danimark
Henrik Westerby	Danimark
Martin Karner	Estoni
Vera FranziskaBaumann	Gjermani
Jana Brandt	Gjermani
ThomasDoehne	Gjermani
Christoph Freiherr Von Feilitzsch	Gjermani
Sebastian Glaeser	Gjermani
Mendel Goldstein	Gjermani
Sabine Hartig	Gjermani
Michael Haussmann	Gjermani
Bernd Heinig	Gjermani
Anke Holstein	Gjermani
Frank Holstein	Gjermani
Agnes Kolodziej	Gjermani
Annelie Koschella	Gjermani
Maren Krimmer	Gjermani
Bernd Leber	Gjermani
Josef Lehleiter	Gjermani
Kristin Liedtke	Gjermani
Kirsten Katrin Mueller	Gjermani
Dirk Daniel Neumeister	Gjermani
Rainer Rudolf Otter	Gjermani
Claudia Preusser	Gjermani
Maria Prsa	Gjermani
Kerstin Roeske	Gjermani
Dieter Paul Otto Schellschmidt	Gjermani
Karl-Heinz Schimpf	Gjermani
Katharina Schneider	Gjermani
Christiane Schwarz	Gjermani
Frens Stöckel	Gjermani
Martin Struck	Gjermani
Alexander Troppmann	Gjermani
HenrietteWägerle	Gjermani
Christiane Wolters	Gjermani
AgathiFili	Greqi
ApostolosTodis	Greqi
Sonia Tiba-Fitoussi	Francë
GyozoJozsef Gabriel	Hungari
Robert Kaszab	Hungari
GergoKocsis	Hungari
SzabinaKozma	Hungari
SzandraZsuzsaMiskédi	Hungari
Luca Di Ruggiero	Itali
Antonio Fantasia	Itali
Silvia Longati	Itali
Ritalba Mazzara	Itali
Giacomo Antonio Pides	Itali
Bernardo Venturi	Itali
SebastiaanBerends	Hollandë
Heike ten Den	Hollandë
Olga AnnuskaHeldring	Hollandë
Maarten Horeman	Hollandë
Phillip Jol	Hollandë
MargrietTeunissen	Hollandë

Johannes Van Oort	Hollandë
Kristina Johansen	Norvegji
SynveFosseOpsahl	Norvegji
Per Svartefoss	Norvegji
Anne Teigen	Norvegji
Karolina Romanowska	Poloni
Cristian Badea	Rumani
Lavinia MihaelaButacu	Rumani
Marc Emilian Morar	Rumani
Ilona ScarlatComanescu	Rumani
Bogdan Stefan	Rumani
LaviniaGeorgetaToma	Rumani
Alexander Belimov	Federata Ruse
Yury Gritsay	Federata Ruse
Dmitry Krasakov	Federata Ruse
Cristina Alvarez	Spanjë
Juan Manuel Castro Amezcua	Spanjë
Diego Acosta Arcarazo	Spanjë
Paula BodasRoch	Spanjë
Jose Lorenzo Outon	Spanjë
Guillermo Toral Martinez	Spanjë
Carlos- Ulises Goberna Pons	Spanjë
Irene Vazquez Serrano	Spanjë
Claes Johan Alexandersson	Suedi
Lars Björklund	Suedi
Linda Cederblad	Suedi
Rick Forsling	Suedi
Niklas Lindskog	Suedi
Astrid Nunez	Suedi
Daniel Olsson	Suedi
Erik Persson	Suedi
Anna RogalskaHedlund	Suedi
Lilian Skoglund	Suedi
Kerstin Sundberg	Suedi
Peter Wällberg	Suedi
Ann Wolgers	Suedi
Christoph Graf	Zvicër
Laurent Schaffner	Zvicër
Ahmet Asim Arar	Turqi
Murat Gungor	Turqi
Nancy Abudu	Shtetet e Bashkuara
Susan Baker	Shtetet e Bashkuara
Aaron Beitman	Shtetet e Bashkuara
Jeffrey Chinn	Shtetet e Bashkuara
Jeremy Eckstein	Shtetet e Bashkuara
Rayna Farnsworth	Shtetet e Bashkuara
Robert Gillette	Shtetet e Bashkuara
Dawn Goldthorn	Shtetet e Bashkuara
David Levine	Shtetet e Bashkuara
AlidaMelancon	Shtetet e Bashkuara
Charles Melancon	Shtetet e Bashkuara
CarinMirowitz	Shtetet e Bashkuara
Brian Newby	Shtetet e Bashkuara
NourNourey	Shtetet e Bashkuara
Margaret Osdoby Katz	Shtetet e Bashkuara
William Spitznagle	Shtetet e Bashkuara

Richard Steffen	Shtetet e Bashkuara
Sara Steinmetz	Shtetet e Bashkuara
Robert Thompson	Shtetet e Bashkuara
Ernest Wickersham	Shtetet e Bashkuara
HodaZaki	Shtetet e Bashkuara
Susanna Zaraysky	Shtetet e Bashkuara

VËZHUESIT AFATGJATË

Ekipi bazë i MVZ-së së OSBE/ODIHR-it

Audrey Glover	Kryetare e Misionit	Britani e Madhe
Kseniya Dashutsina		Bjellorusi
Ivan Tsikota		Bjellorusi
Ron Laufer		Kanada
Jasmina Fracassetti		Kroaci
Monica Moravcová		Republika Çeke
Kakha Inaishvili		Gjeorgji
Lela Tsaava		Gjeorgji
Elma Šehalić		Gjermani
Goran Petrov		Maqedoni
László Belágyi		Hungari
Tomasz Jańczy		Poloni
Paweł Jurczak		Poloni
Anders Eriksson		Suedi
Andrew Bruce		Britani e Madhe
William Romans		Britani e Madhe

Vëzhguesit Afatgjatë të MVZ-së së OSBE/ODIHR-it

Anna Papikyan	Armeni
Cornelia Perle	Austri
Sergey Kizima	Bjellorusi
Niels Nielsen	Danimark
Karen Skipper	Danimark
Khalil Zerargui	Francë
Heinz Bernd Wittich	Gjermani
Wolfgang Graf von Schmettau	Gjermani
Kati Hoetger	Gjermani
Daniele Sferra	Itali
Agatha Johanna de Wit	Hollandë
Laurens Teule	Hollandë
Soren Sindre Munch	Norvegji
Ivana Stanojev	Serbi
Tord Drugge	Suedi
Vida Koren Holm	Suedi
Evin Sarac	Suedi
Zouhal Avzalchoeva	Taxhikistan
Amanda Ashford	Shtetet e Bashkuara
Eunice Bonapart	Shtetet e Bashkuara
Jeremy Pine	Shtetet e Bashkuara

RRETH OSBE/ODIHR-it

Zyra për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (OSBE/ODIHR) është institucioni kryesor i OSBE-së që ndihmon Shtetet pjesëmarrëse “të sigurojnë respektim të plotë të të drejtave të njeriut dhe lirive themelore, të respektojnë shtetin e së drejtës, të promovojnë parimet e demokracisë dhe (...) të ndërtojnë, të forcojnë dhe të mbrojnë institucionet demokratike, si dhe të promovojnë tolerancën në të gjitha nivelet e shoqërisë” (Dokumenti i Helsinkit 1992). Kjo pjesë njihet si dimension i njerëzor i OSBE-së.

OSBE/ODIHR-i, me seli në Varshavë (Poloni), u krijua në Samitin e Parisit në vitin 1990 si Zyra për Zgjedhje të Lira dhe filloi funksionimin në maj 1991. Një vit më vonë, emri i Zyrës u ndryshua për të pasqyruar një mandat më të zgjeruar, në të cilin të përfshiheshin të drejtat e njeriut dhe demokratizimi. Sot organizata punëson mbi 150 vetë.

OSBE/ODIHR-i është organizmi kryesor në Europë në fushën e **vëzhgimit të zgjedhjeve**. Ai çdo vit bashkërendon dhe organizon dërgimin e mijëra vëzhguesve për të vlerësuar nëse zgjedhjet në rajonet e OSBE-së janë zhvilluar në përputhje me angazhimet e OSBE-së, me detyrimet e tjera ndërkombëtare, me standartet për zgjedhje demokratike dhe me legjislacionin vendas. Metodologjia e tij unike siguron një vështrim në thellësi dhe në tërësi të procesit zgjedhor. Me anë të projekteve të asistencës, OSBE/ODIHR-i ndihmon Shtetet pjesëmarrëse të përmirësojnë kuadrin e tyre zgjedhor.

Aktivitetet e Zyrës për **demokratizim** përfshijnë: sundimin e ligjit, mbështetjen legjislative, qeverisjen demokratike, migrimin dhe lirinë e lëvizjes, si dhe barazinë gjinore. OSBE/ODIHR-i zbaton çdo vit një numër programesh asistence të fokusuar, duke kërkuar të zhvillojë strukturat demokratike.

OSBE/ODIHR-i gjithashtu ndihmon shtetet pjesëmarrëse në përmbushjen e detyrimeve të tyre për të promovuar dhe mbrojtur **të drejtat e njeriut dhe liritë themelore** në përputhje me angazhimet e OSBE-së për dimensionin njerëzor. Kjo arrihet duke punuar me një shumëllojshmëri partnerësh, me qëllim nxitjen e bashkëpunimit, krijimin e kapaciteteve dhe ofrimin e ekspertizës në fusha tematike, duke përfshirë të drejtat e njeriut në luftën kundër terrorizmit, forcimin e mbrojtjes së të drejtave të njeriut të personave të trafikuar, edukimin dhe trajnimin mbi të drejtat e njeriut, monitorimin e të drejtave të njeriut dhe raportimet, dhe të drejtat e njeriut të grave dhe sigurinë e tyre.

Në fushën e **tolerancës dhe mosdiskriminimit**, OSBE/ODIHR-i u siguron mbështetje Shteteve pjesëmarrëse për forcimin e përgjigjes së tyre ndaj krimeve të urrejtjes dhe incidenteve të racizmit, ksenofobisë, antisemitizmit dhe formave të tjera të intolerancës. Aktivitetet e OSBE/ODIHR-it në lidhje me tolerancën dhe mosdiskriminimin janë të fokusuar në fushat e mëposhtme: legjislacioni, trajnimi për zbatimin e ligjit, monitorimi, raportimi dhe në vijim përgjigjja që u duhet dhënë krimeve dhe incidenteve të motivuar nga urrejtja, si edhe aktivitete edukative për të promovuar tolerancën, respektin dhe mirëkuptimin e ndërsjellë.

OSBE/ODIHR-i këshillon Shtetet pjesëmarrëse mbi politikat e tyre për komunitetet **Rome dhe Sinti**. Zyra nxit ngritjen e kapaciteteve dhe krijimin e lidhjeve mes komuniteteve Rome dhe Sinti, si dhe inkurajon pjesëmarrjen e përfaqësuesve Romë dhe Sinti në organet politikëbërëse.

Të gjitha veprimtaritë e OSBE/ODIHR-it zhvillohen në bashkëpunim dhe bashkërendim të ngushtë me Shtetet pjesëmarrëse të OSBE-së, institucionet dhe misionet në terren të OSBE-së, si dhe me organizata të tjera ndërkombëtare.

Informacione të mëtejshme mund të gjeni në faqen e internetit të ODIHR-it (www.osce.org/odihr).